

METHODIEK
bij de aanpak
van complexe scheidingen

Voorwoord

Als kinderen een scheiding van hun ouders meemaken, is dat een ingrijpende gebeurtenis in hun leven. In de meeste gevallen vangen de scheidende ouders hun kind op een goede manier op. Het kind ondervindt dan nauwelijks blijvende schade voor zijn ontwikkeling. In een aantal gevallen lukt dat de ouders niet. Zij raken verstrikt in onderlinge strijd, waarbij zij het belang van hun kind uit het oog verliezen. Als deze strijd zich verdiept, wordt in de volksmond gesproken van een vechtscheiding. Een probleem waar de maatschappij niet altijd goed raad mee weet. Indien de ontwikkeling van de betrokken kinderen door de strijd tussen de ouders in gevaar komt, wordt soms door de kinderrechter een ondertoezichtstelling (ots) uitgesproken. Voor gezinsvoogden zijn dit vaak belastende en moeilijke zaken. De problematiek is vaak complex, rouwverwerking speelt een grote rol en de emoties van betrokkenen gaan diep. De ombudsman heeft in 2012 een onderzoek gedaan naar de rol van de ots bij omgangsproblemen. De adviezen uit dit rapport hebben geleid tot het gezamenlijk ontwikkelen door de Bureaus Jeugdzorg, met een subsidie van het Ministerie van Veiligheid en Justitie, van een toepasbare methode voor het uitvoeren van de ots bij deze complexe scheidingen. Hierbij is bewust gekozen voor het gebruiken van de term complexe scheiding en niet voor het meer populaire vechtscheiding. De term vechtscheiding legt te veel nadruk op het element vechten, wat enerzijds een negatieve associatie oproept en anderzijds tevens de suggestie opwekt dat het om een gevecht gaat dat gewonnen zou kunnen worden. De ervaring is juist dat er bij een vechtscheiding geen winnaar is en het kind altijd de grote verliezer. Daarom kiezen we voor het nauwkeuriger omschrijven van wat er aan de hand is: complexe problemen rond een scheiding van ouders. Complexe problemen dagen uit om opgelost te worden en dat is ook precies wat de methode complexe scheidingen beoogt. De methode geeft de professional de juiste middelen en kennis om binnen een gedwongen kader oplossingen te zoeken zodat kinderen weer kunnen hopen op een normaal contact met beide ouders.

Het bestuur van Jeugdzorg Nederland dankt alle medewerkers die hebben bijgedragen aan het tot stand komen van het theoretisch fundament en deze methodebeschrijving en spreekt de verwachting uit dat dit zal bijdragen aan een verbetering van het toekomstperspectief van vele kinderen die verkeren in complexe scheidingssituaties.

Jan-Dirk Sprokkereef,
Vice voorzitter Jeugdzorg Nederland

Inhoud

Voorwoord	3
1 Inleiding methodiekbeschrijving	5
2 Visie en uitgangspunten	8
3 Werkzame bestanddelen	16
4 Professioneel methodisch handelen	21
5 Werkproces Complexe Scheidingen	28
6 Organisatie	43
Literatuur	48
Verantwoording	51
Over de auteur	52

1 Inleiding methodiekbeschrijving

In het Theoretisch Fundament bij de aanpak van complexe scheidingen, behorend bij deze methodiek, is de achtergrond van scheiding beschreven en wat zo'n proces voor kinderen kan betekenen. Wanneer ouders uit elkaar gaan, kan dit schadelijke gevolgen voor het kind hebben. Verloopt de scheiding problematisch en ontstaan er veel conflicten tussen de ouders, dan kan dit een bedreiging voor de ontwikkeling van het kind zijn. Wanneer ouders hun kind betrekken of inzetten bij hun onderlinge strijd, heeft dit nog grotere invloed. Het kan leiden tot emotionele onveiligheid en het verlies van vertrouwen in de beschermende ouder (Groenhuijsen, 2011). Een chronisch tekort aan de noodzakelijke positieve aandacht kan leiden tot emotionele verwaarlozing van kinderen, en hun ontwikkeling ernstig bedreigen. Dit wordt gezien als een vorm van emotionele of psychische kindermishandeling (o.a. Baartman & Hoefnagels, 2012; Geurts, 2012; Kinderombudsman, 2014; Ten Berge, 2013; VVI-FDGG Stuurgroep Kindermishandeling, 2007).

Het aantal kinderen dat te maken heeft met scheiding van hun ouders is aanzienlijk. Jaarlijks gaan in Nederland ongeveer 70.000 stellen met minderjarige kinderen uit elkaar. De cijfers uit de verschillende onderzoeken zijn niet eenduidig, het gaat om schattingen. In 2013 zijn in Nederland ongeveer 34.000 huwelijken ontbonden. Bij deze officiële echtscheidingen zijn naar schatting 35.000 minderjarige kinderen betrokken. Daarnaast zijn naar schatting 60.000 samenwonenrelaties verbroken. Hierbij zijn ongeveer 20.000 kinderen betrokken. Totaal hebben 55.000 minderjarige kinderen en 800.000 jong volwassenen van 18 tot 21 jaar gescheiden ouders (Spruijt, & Kormos, 2014). Ongeveer 16.000 kinderen hebben ernstige hinder van de scheiding van hun ouders.

De afgelopen jaren heeft de rechter steeds vaker een ondertoezichtstelling (OTS) opgelegd aan jeugdigen bij wie de strijd tussen scheidende ouders hun ontwikkeling bedreigt. Centrale vragen, waarmee de jeugdbeschermer bij deze complexe scheidingen geconfronteerd wordt, zijn: Wat valt binnen de opdracht van de ondertoezichtstelling en wat niet? Hoe werk je samen met ouders die niet meer met elkaar willen samenwerken? Hoe houd je het kind centraal als ouders alle aandacht vragen? Hoe positioneer je als jeugdbeschermer het kind, zonder zelf onderdeel van de strijd te worden? Hoe engageer je ouders, zonder zelf voor het karretje gespannen te worden?

De uitvoering van een ondertoezichtstelling bij complexe scheidingen heeft de afgelopen jaren nogal eens tot handelingsverlegenheid bij jeugdbeschermers geleid. Deze ondertoezichtstellingen worden over het algemeen als arbeidsintensief en emotioneel belastend beleefd. De jeugdbeschermer moet onevenredig veel tijd besteden aan bemiddeling tussen ouders, aan juridische procedures en aan het lezen en beantwoorden van de onderlinge correspondentie tussen ouders. Ouders doen in deze situaties voortdurend een beroep op de jeugdbeschermer om stelling te nemen en partij te kiezen voor hen en tegen de andere ouder. De focus van de begeleiding blijft overwegend op de strijd tussen de ex-partners gericht.

Ondanks alle inspanningen van de jeugdbeschermers leiden deze OTS'en niet altijd tot een verbetering van de situatie voor de jeugdige. Jeugdbeschermers hebben dan ook behoefte aan kennis over dit onderwerp, begeleidingsmogelijkheden, extra handvatten voor interventies en communicatie met gescheiden ouders.

De omvang van de groep kinderen van wie de ontwikkeling bedreigd wordt door scheiding van hun ouders, in combinatie met de handelingsverlegenheid van professionals, vraagt om een goed onderbouwde methodiek. Om in deze behoefte te kunnen voorzien heeft Jeugdzorg Nederland opdracht gegeven voor de beschrijving van een methodiek complexe scheidingen in gedwongen kader. De beschrijving is tot stand gekomen door vruchtbare samenwerking en nauw overleg binnen een landelijke werkgroep. Een lijst van deelnemers is in dit document opgenomen.

Het doel van deze methodiek is om de focus weer op het kind te richten en de ouders verantwoordelijk te maken in hun rol als ouder/opvoeder. De vraag is hoe opvoeders het kind kunnen helpen zich positief te ontwikkelen als er sprake is van scheidingsproblematiek. Hoe kunnen ze hun kind bieden wat het nodig heeft in zijn/haar ontwikkeling? Wanneer is een opvoedings situatie 'goed genoeg' en aan welke voorwaarden moeten opvoeders voldoen om het ontwikkelingsbelang van het kind centraal te stellen? Hoe kunnen ze hun ouderrol weer oppakken? Hoe kunnen ze ervoor zorgen dat hun kind weer kind kan zijn?

Net zoals bij de reguliere Deltamethode Gezinsvoogdij ligt de focus op de veilige ontwikkeling van de betrokken kinderen. Veel (mogelijk) werkzame elementen in deze methodiek zijn ook in andere methodieken verwerkt. Wat deze methodiek anders maakt is de nadruk op het veranderingsproces en de-escalatie van strijd. Ouders en kinderen maken een rouwproces door. De ouders moeten ondersteund worden om weer samen als opvoeders te fungeren. De strijd tussen ouders overschaduwde het belang van de jeugdige. De jeugdbeschermer moet voortdurend alert blijven om niet in de strijd getrokken te worden en de aandacht op het kind te blijven richten. Dat is vaak ingewikkeld, omdat de kinderen niet altijd signalen van probleemgedrag of verstoorde ontwikkeling laten zien. Dat ouders meewerken en de strijd tussen ouders de-escaleert, zijn expliciete voorwaarden voor verandering. Het is daarnaast cruciaal om nadrukkelijk kaders te stellen, continu de grenzen aan te geven en helder te communiceren met duidelijke afspraken.

Uitgangspunt voor deze methodebeschrijving is de situatie, waarin de scheidingsproblematiek de ontwikkeling van kinderen ernstig bedreigt en mede aanleiding (grond) is voor het opleggen van een ondertoezichtstelling. De methode kan ook gebruikt worden, wanneer de ouders tijdens de ondertoezichtstelling gaan scheiden. De jeugdbeschermer moet dan bepalen of de scheiding een (extra) bedreiging vormt voor de ontwikkeling van het kind. Dit moet de jeugdbeschermer in de begeleiding en rapportage expliciet benoemen.

Vooralsnog is de methodiek gericht op jeugdigen met een ondertoezichtstelling vanwege de scheiding van hun ouders, dat wil zeggen een methodiek binnen gedwongen kader. Bij doorontwikkeling van de methodiek kunnen ervaringen en resultaten van evaluaties gebruikt worden om de methodiek in de toekomst te verbreden naar begeleiding in vrijwillig kader. Hierdoor kan de methodiek een (nog) preventievere werking krijgen en schade bij jeugdigen nog meer beperken.

Leeswijzer

In dit document wordt een aantal termen gebruikt waarvoor verschillende definities bestaan. Zo wordt de term 'jeugdige' gebruikt voor een persoon tussen 0 en 18 jaar.

Vooruitlopend op de doorontwikkeling van de methodiek is gekozen voor termen die breed te gebruiken zijn, dat wil zeggen niet alleen binnen gedwongen kader. In aansluiting op de verschillende varianten van de vernieuwde werkwijze in de jeugdbescherming (o.a. Verve en SAVE) is gekozen voor de termen jeugdbescherming en jeugdbeschermer in de brede betekenis.

'Jeugdbescherming' in de brede zin is: 'het werk van instanties met specifieke bevoegdheden ter bescherming van jeugdigen, waarbij de bescherming is gericht op de veiligheid en de ontwikkeling van de jeugdige in relatie tot de opvoedings situatie en in voorkomende gevallen op de veiligheid van de samenleving in relatie tot delinquent gedrag van de jeugdige' (Van Montfoort & Beukering, 2014).

De professional die het gezin ondersteunt bij de complexe scheiding heet 'jeugdbeschermer'.

Wanneer ouders uit elkaar gaan, verliezen hun kinderen hun vaste bodem. Voor de (mogelijke) ontwikkelingsbedreigingen voor jeugdigen maakt de samenlevingsvorm tussen de ouders niet uit. Daarom is consequent de term 'scheiding' gebruikt en niet 'echtscheiding'.

Na dit inleidende hoofdstuk volgt in hoofdstuk 2 de beschrijving van de pedagogische visie en methodische uitgangspunten. In hoofdstuk 3 staan de What Worksprincipes genoemd en wordt ingegaan op de inhoudelijke werkzame bestanddelen vanuit de pedagogische visie. Hoofdstuk 4 geeft een toelichting op de werkzame elementen van het professioneel handelen. Hoofdstuk 5 bevat de concrete stappen uit het werkproces en vormt hiermee het hart voor het praktisch handelen. Hoofdstuk 6 noemt de organisatorische voorwaarden om de methodiek zoals beschreven uit te kunnen voeren. Bij de methode beschrijving horen diverse andere bijlagen: hulpmiddelen en instrumenten voor de praktijk. Deze zijn digitaal beschikbaar bij Jeugdzorg Nederland.

2 Visie en uitgangspunten

2.1 Inleiding

Jaarlijks neemt het aantal ondertoezichtstellingen bij complexe scheidingen met ongeveer 15 procent toe (Spruijt, & Kormos, 2014) toe. Door de scheiding veranderen de gezinssituatie en de onderlinge relaties. Er kunnen zich hierbij diverse problemen voordoen bij kinderen en ouders/opvoeders. De escalerende conflicten tussen ouders vormen een bedreiging voor de ontwikkeling van de betrokken kinderen. Ongeveer 16.000 jeugdigen zijn jaarlijks de dupe van de geëscaleerde scheidingstrijd tussen hun ouders. De omvang van deze groep geeft de noodzaak aan van een goed onderbouwde methodiek vanuit een pedagogische visie.

De theoretische uitgangspunten voor de Methodiek Complexe Scheidingen in gedwongen kader, liggen in het verlengde van de visie op de ontwikkeling en opvoeding van kinderen, zowel in het algemeen als specifiek in een scheidingsituatie. Deze pedagogische visie wordt kort in 2.2 beschreven. Vervolgens beschrijven respectievelijk 2.3 en 2.4 doel en doelgroep van de Methodiek Complexe Scheidingen. In 2.5 worden de methodische uitgangspunten in het verlengde van de pedagogische visie nader toegelicht.

2.2 Visie op kinderen en complexe scheiding

Scheiding tussen ouders is een proces dat gepaard gaat met veranderingen op veel gebieden. Het gezinssysteem verandert en de gezinsleden moeten samen een nieuw evenwicht vinden.

Voor de betrokken kinderen is het belangrijk dat dit evenwicht snel gevonden wordt en dat hierbij rekening met hen gehouden wordt. Bij scheiding verliezen jeugdigen immers hun vaste basis voor ontwikkeling en veiligheid (Groenhuisen, 2014, Theoretisch Fundament Complexe Scheidingen). Ze behouden echter hun recht op gezond opgroeien en op het opgroeien bij hun eigen ouders in een gezinsituatie (IVRK, art.6 en 9). Vanuit Europees recht hebben kinderen en degenen die een belangrijke rol in hun leven spelen, zoals grootouders, recht op *family life*.

Een scheiding levert altijd een bepaalde mate van strijd op. Dat is niet per definitie erg. Het wordt pas erg als deze leidt tot voortdurende conflicten en juridische strijd. Deze brengen het gezin ernstig in disbalans. Ze hebben een negatieve invloed op de ontwikkeling van kinderen en tasten de opvoeding aan (Cummings, 2010). Wanneer ouders hun kind betrekken of inzetten bij hun onderlinge strijd, leidt dit tot emotionele onveiligheid en het verlies van vertrouwen in de beschermende ouder (Groenhuijsen, 2011). Krijgen kinderen als gevolg van de scheiding chronisch niet de (positieve) aandacht die ze nodig hebben, dan kan dat tot ernstige ontwikkelingsbedreigingen en emotionele verwaarlozing van de kinderen leiden. Dit wordt gezien als een vorm van emotionele of psychische kindermishandeling (o.a. Baartman & Hoefnagels, 2012; Geurts, 2012; Kinderombudsman, 2014; Ten Berge, 2013; VVI-FDGG Stuurgroep Kindermishandeling, 2007).

Bij een scheiding kan de nadruk komen te liggen op de rol van ouders als (ex-)partner; de rol als opvoeder kan op de achtergrond raken. Bij scheiding blijven ouders echter wettelijk verantwoordelijk voor de kinderen. De verzorgende ouder, bij wie de jeugdige zijn hoofdverblijf heeft, moet de band tussen de jeugdige en de andere ouder toestaan, actief regelen en stimuleren. Dit impliceert ook dat de verzorgende ouder de andere ouder moet informeren en moet overleggen of instemming moet vragen bij specifieke keuzen, zoals de keuze van een school. Dat is een wettelijke plicht. Ook al hebben ouders samen veel conflicten, ze blijven ouders. Ze moeten samen hun focus blijven richten op (de ontwikkeling van) hun kind. Hierbij kunnen stiefouders, grootouders en andere personen uit het sociale netwerk een belangrijke rol vervullen.

Jeugdigen hebben recht op contact met beide ouders. Een relatie met beide ouders na de scheiding is belangrijk voor de ontwikkeling en het welzijn van kinderen. Het is niet

bevorderlijk voor hun ontwikkeling als kinderen zich gedwongen voelen te kiezen. Er moet echter sprake zijn van een betekenisvolle omgang tussen ouders en hun kinderen. Na de scheiding moeten ouders de zorg voor hun kinderen gelijkwaardig verdelen. Dit betekent niet dat ze evenveel uren aan de zorg moeten besteden. Ze moeten afspraken maken over de verdeling van zorg. Deze verdeling moet niet alleen aansluiten bij de behoeften van hun kinderen, maar ook bij hun relatie met de kinderen vóór de scheiding en bij hun mogelijkheden om de zorg op zich te nemen na de scheiding. Aan het traject om een betekenisvolle omgang en goede zorgverdeling te realiseren zitten echter grenzen. Als dit proces erg lang duurt en voortdurend een beroep doet op de flexibiliteit en loyaliteit van kinderen, bedreigt dit de ontwikkeling. Er moet dus een termijn gesteld worden, waarin ouders hun strijd moeten verminderen. Lukt het de ouders niet om dit binnen de gestelde termijn te realiseren, dan moet de jeugdbeschermer (in multidisciplinair verband) een kernbeslissing nemen. Veelal zal dit besluit zijn, dat de kinderen (tijdelijk) geen contact meer hebben met een van beide ouders.

2.3 Doel

Bij complexe scheidingen richten de ouders hun aandacht vooral op de onderlinge strijd en minder op hun kind. Primair doel van de OTS bij complexe scheiding is om de focus weer op de jeugdige te richten en ontwikkelingscondities te garanderen voor jeugdigen voor wie de complexe scheiding van hun ouders tot een bedreigde ontwikkeling leidt of kan leiden. De methodiek is bedoeld om de bedreigingen voor de ontwikkeling van de jeugdige door de scheiding, het hoofd te bieden en te zorgen dat de jeugdige gezond kan opgroeien in een veilige omgeving.

De beschreven methodiek helpt de jeugdbeschermer om de aandacht van de ouders (weer) op de opvoeding en ontwikkelingstaken van hun kind te richten en af te leiden van de onderlinge strijd, zodat hun kind 'gewoon' kind kan zijn. De methodiek geeft de begeleidende jeugdbeschermer handvatten om de focus op de jeugdige te richten. Daarnaast biedt de methodiek handvatten voor de wijze van communiceren met betrokken ouders en hun kinderen, voor het analyseren van het (opvoedings)systeem, voor de inschatting van de ernst van de situatie, om snel (veiligheids)beslissingen te kunnen nemen, voor de onderbouwing van een plan van aanpak en voor de beoordeling van en verwijzing naar passende interventies.

Met gerichte ondersteuning aan ouders en hun kinderen kan de jeugdbeschermer eventuele verdere schade voor het kind voorkomen of zoveel mogelijk beperken. Vooralsnog is de methodiek gericht op jeugdigen met een ondertoezichtstelling vanwege de scheiding van hun ouders, dat wil zeggen een methodiek binnen gedwongen kader. De doorontwikkeling van de methodiek kan leiden tot een verbreding naar preventie en begeleiding in vrijwillig kader.

2.4 Doelgroep

De methodiek is primair gericht op de begeleiding van en ondersteuning aan onder toezicht gestelde kinderen van wie de ontwikkeling ernstig bedreigd wordt door de strijd tussen hun scheidende ouders. Hun ouders lukt het niet om samen zonder problemen het contact of de omgang te regelen. De kinderen kunnen hierdoor signalen of (probleem)gedrag vertonen, waaruit blijkt dat hun ontwikkeling bedreigd wordt.

De methodiek is direct gekoppeld aan de situatie van de scheidende ouders. Zij zijn immers in een onderlinge strijd verwickeld, die de ontwikkeling van de kinderen bedreigt. De hulp aan de kinderen werkt pas goed als de strijd tussen de ouders stopt of als de betrokkenen ermee om kunnen gaan. Daarom vormen ook de ouders de primaire doelgroep. Verder kunnen personen uit het sociale netwerk (zoals stiefouders, vriendjes, grootouders, ooms, tantes, buurvrouw, schooljuf) een belangrijke steun vormen voor de kinderen. Deze personen hebben grote invloed op de ouders en kunnen de conflictsituatie versterken of juist afzwakken. Zij maken deel uit van de secundaire doelgroep.

2.5 Methodische uitgangspunten

In 2.2 is aangegeven dat een scheiding wordt beschouwd als een veranderingsproces. De escalerende strijd kan de draaglast en draagkracht van de gezinsleden ernstig in disbalans brengen. Wanneer ouders hun kinderen betrekken in de strijd, gaat dit ten koste van hun ontwikkeling en gevoel van veiligheid. Dit wordt gezien als een vorm van kindermishandeling. In het verlengde van deze (pedagogische) visie zijn de volgende methodische uitgangspunten bij complexe scheiding geformuleerd:

1. De ontwikkeling en veiligheid van de jeugdige staan centraal.
2. Ouders blijven binnen het veranderde gezinssysteem samen als opvoeder verantwoordelijk.
3. De omgeving is belangrijk voor de ontwikkeling van jeugdigen.
4. Scheidingsgerelateerde risicofactoren en beschermende factoren spelen een rol.
5. Mogelijkheden voor verandering hangen af van de escalatie van de conflicten.
6. Aan het veranderingsproces wordt een termijn gesteld.

Deze uitgangspunten worden hierna nader toegelicht.

2.5.1 De ontwikkeling en veiligheid van de jeugdige staan centraal

Bij een scheiding verliest een jeugdige de vaste basis voor ontwikkeling en veiligheid. Kinderen blijken bij een scheiding vooral last te hebben van conflicten tussen hun ouders. Escalatie van conflicten tussen de ouders heeft een negatieve invloed op de ontwikkeling en opvoeding van hun kinderen. Dat wordt beschouwd als een vorm van kindermishandeling. Dat moet het onderwerp van gesprek, begeleiding en uitvoering van de jeugdbeschermingsmaatregel bij complexe scheiding zijn. Uit de wet volgt immers, dat het kind centraal staat in de uitvoering van een maatregel van kindbescherming (Van Montfoort, 2009). De uitvoering van de maatregel is primair gericht op het waarborgen of weer creëren van een veilige opvoedsituatie, die de jeugdige nodig heeft om zich te kunnen ontwikkelen. Tegelijkertijd moet er veel aandacht zijn voor het ondersteunen van de ouders bij de opvoeding. Zij dienen in hun gezamenlijke opvoeding een veilige situatie te creëren in het ontwikkelingsbelang van hun kind (zie Theoretische Fundament Complexe Scheidingen, par. 5.3, p. 51-52).

De jeugdbeschermer praat met de ouders over de opvoedsituatie, de problemen in het gezin en over wat er moet veranderen. Vooral bij complexe scheidingen kan de aandacht (ongemerkt) verschuiven van de jeugdige naar de vragen en problemen van de ouders. De aandacht voor de ontwikkeling en veiligheid van de jeugdige verdwijnt hierbij naar de achtergrond.

De Methodiek Complexe Scheidingen moet concrete handvatten voor de jeugdbeschermer bevatten om de focus op de (ontwikkeling van de) jeugdige te richten en te houden. De focus van de begeleiding moet zich niet alleen richten op de ontwikkeling van de jeugdige, maar de jeugdige moet dit ook weten en hierin een stem hebben. Een jeugdige is als lid van het gezin onderdeel van de scheiding. Hij moet, met het oog op ontwikkeling van de autonomie, een oordeel kunnen vormen en uitspreken én weten dat rekening gehouden wordt met dit oordeel (Spruijt, 2010). De jeugdbeschermer moet dus praten met de kinderen, naar hen luisteren en hun verhaal en wensen meewegen bij de invulling van de begeleiding.

2.5.2 Ouders blijven samen als opvoeder verantwoordelijk

Kinderen zijn geen geïsoleerde wezens, ze groeien op in een gezin. De ouders reageren hierbij op de kinderen en de kinderen op hun ouders. Het gezin wordt dan ook gezien als een systeem. Alle leden beïnvloeden elkaar en samen zorgen ze voor het evenwicht. In normale omstandigheden is er een gezonde balans waarbij alle leden goed functioneren en de kinderen zich naar behoren kunnen ontwikkelen.

Een scheiding is een ingrijpende gebeurtenis die niet alleen gepaard gaat met praktische veranderingen, maar ook met nieuwe rollen, taken en verantwoordelijkheden. Zo verandert door de scheiding de woonsituatie. Na de scheiding wonen de kinderen bij de

ene ouder en hebben contact met de andere ouder of er is sprake van co-ouderschap. Gevolg is dat kinderen en ouders na de scheiding minder tijd samen doorbrengen dan voor de scheiding. Hierdoor beleven ze samen minder en verandert de ouder-kind relatie.

Er kunnen nieuwe leden aan het gezinssysteem toegevoegd worden als de ouders een nieuwe partner krijgen. Behalve stiefouders, kan een jeugdige ook stiefbroers en -zussen krijgen. Dan kunnen nieuwe (deel)systemen ontstaan. Rollen, relaties en interactiepatronen veranderen. Zo verandert vaak het contact met de grootouders en andere familieleden.

De overgang van oude naar nieuwe situatie stelt andere eisen en vraagt andere vaardigheden aan een jeugdige, opvoeder of gezin. Wettelijk houden de ouders (met gezag) na de scheiding hun taak als opvoeders. De ouders worden ex-partners, maar blijven samen als ouder verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kind. Door de scheiding krijgt de jeugdige extra ontwikkelingstaken (bv. omgaan met verlies). De ouders moeten hun opvoedtaak opnieuw hierop afstemmen (van den Berg, 2010; Driessen, 2012; in Marinus, 2012).

De scheiding legt een zware druk op de ouders, op emotioneel en op praktisch-organisatorisch vlak. Ouders en hun kinderen moeten zowel leren omgaan met de nieuwe situatie, als de oude situatie leren loslaten. Hoe ouders en hun kinderen met de scheiding omgaan is afhankelijk van de draaglast die dit met zich meebrengt en hun draagkracht. Zeker als er sprake is van langlopende conflicten, kunnen de draagkracht en draaglast van ouders en kinderen ernstig in disbalans raken. Dit kan emotionele problemen veroorzaken en invloed hebben op de verwerking van de scheiding (zie Theoretisch Fundament Complexe Scheidingen).

Ouders en kinderen moeten hun gevoelens van verlies en machteloosheid verwerken, voordat ze een nieuw evenwicht kunnen vinden. Veel ouders vinden het moeilijk om met hun kind over de scheiding in gesprek te gaan. Ze zijn bang dat hun kind aangeeft dat het veel verdriet heeft over de scheiding. Dit kan schuldgevoelens bij ouders oproepen. Ouders kunnen hun kind ook emotioneel te veel belasten. Kinderen lopen na de scheiding het risico emotioneel de thuiswonende ouder te moeten steunen en de rol van de andere ouder over te moeten nemen.

De jeugdbeschermer dient dus expliciet aandacht te besteden aan de verwerking van de scheiding bij zowel ouders als kinderen, en de pijn die dit met zich meebrengt te erkennen. De begeleiding moet niet op één specifiek gezinslid gericht worden, maar het hele systeem moet betrokken worden. In 2.5.1 is al aangegeven dat de jeugdbeschermer zo mogelijk met de jeugdige moet praten. Het is daarnaast cruciaal om met ouders hun taak en mogelijkheden als opvoeders te bespreken, evenals de consequenties voor hun rol in het hele veranderingsproces. De jeugdbeschermer dient de ouders samen als opvoeders aan te spreken. Hij moet met hen samen bespreken wat de scheiding voor hun kind betekent en wat nodig is voor de verwerking. Ook de (invloed van) de rol van eventuele stiefouders dient hierin meegenomen te worden.

De communicatie moet helder zijn. Gesprekken zijn in principe altijd met beide ouders samen. Ze krijgen altijd dezelfde informatie.

2.5.3 De omgeving is belangrijk voor de ontwikkeling jeugdigen

Bij complexe scheidingen vormen de conflicten tussen de ouders de belangrijkste bedreiging voor de ontwikkeling van het kind. Die ontwikkeling is echter een complex, transactioneel proces, waarbij (aanleg van) het kind en omgeving elkaar wederzijds beïnvloeden en elkaar kunnen versterken (Sameroff, 2010, Ten Berge e.a., 2012). Het gaat om een voortdurende wisselwerking tussen factoren in ontwikkeling, opvoeding en wijdere omgeving. Zo beïnvloedt het gedrag van een kind (bv. druk gedrag) de reactie van diens ouders (bv. ongeduldigheid). Deze reactie beïnvloedt vervolgens weer de reactie van het kind (bv. nog drukker).

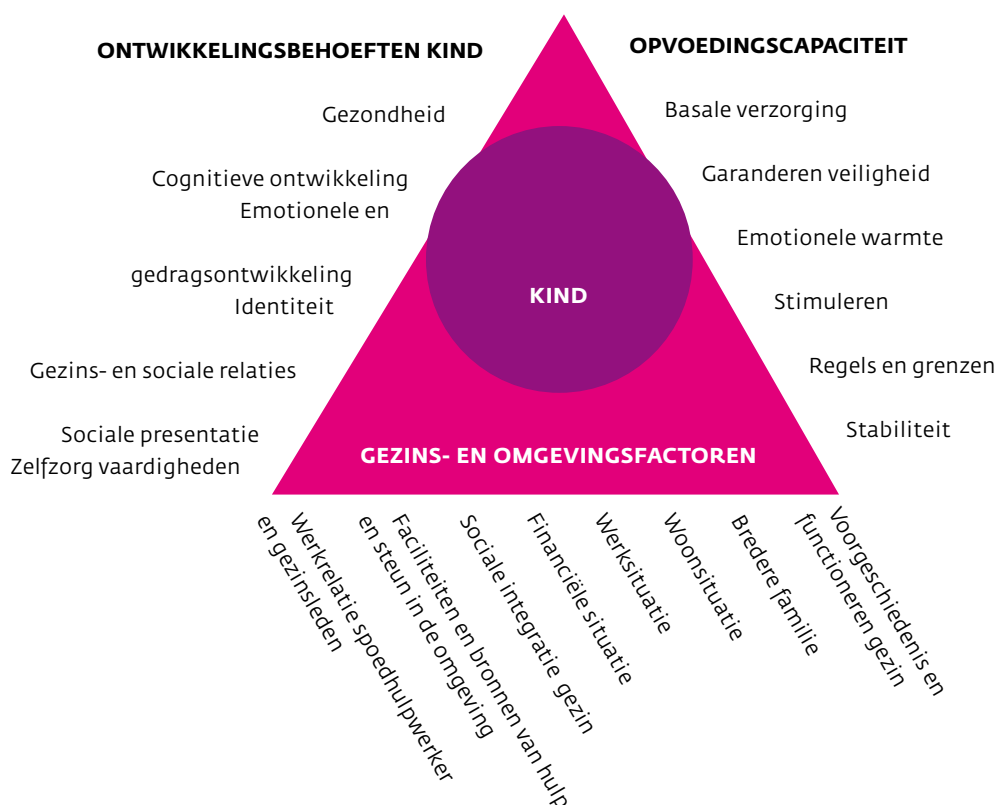
Een jeugdige is niet alleen lid van het gezinssysteem (ouders, stiefouders), maar ook onderdeel van de wijdere omgeving, zoals de buurt, sociale netwerken van ouders en de maatschappij.

Bronfenbrenner (1979) stond aan de wieg van de indeling in levensgebieden. Hij maakt onderscheid tussen micro-, meso- en macroniveau. De directe interacties tussen de

gezinsleden, tussen ouders en hun kind(eren) hebben betrekking op microniveau. Het mesoniveau betreft de interacties van het gezin met de naaste omgeving. Hierbij gaat het om het contact met burens, vrienden en sportclubs. Het macroniveau heeft betrekking op de maatschappij. Hieronder vallen de contacten met de overheidsinstanties en de hulpverlening. De indeling van Bronfenbrenner is algemeen aanvaard. De termen veranderen echter.

De Department of Health (2000) gebruikt in haar model expliciet de termen ontwikkeling en opvoeding. Het model bestaat uit de drie domeinen: ontwikkelingsbehoeften, opvoedingscapaciteiten en gezin en (wijdere) omgeving. Dit driehoekig model geeft schematisch de samenhang tussen deze drie domeinen weer (zie figuur 1). Hierin staat het welzijn van de jeugdige centraal. De figuur visualiseert dat de jeugdige deel uitmaakt van zijn omgeving.

Figuur 1: Schematische weergave van samenhang domeinen voor inschatting problematiek (gebaseerd op Framework for the Assessment of children in need, Department of Health UK, 2000)

Een scheiding tussen ouders betekent ook een scheiding van leefomgevingen. Hierdoor komen er nieuwe (opvoed)omgevingen (en systemen) bij, die invloed uitoefenen op het opgroeien en de ontwikkeling van het kind. Nieuwe partners (stiefouders) zorgen onder meer voor nieuwe familieleden, werkomgevingen en vrienden. Als een jeugdige afwisselend bij beide ouders woont, krijgt hij onder andere te maken met meer burens. Daarnaast kunnen bestaande relaties veranderen. De grootouders hebben bv. in het algemeen een belangrijke rol in het leven van kinderen. Deze rol willen ze ook na de scheiding blijven houden. Het contact kan echter veranderen. Deze ongewenste rolverandering geldt ook voor andere familieleden, vrienden en kennissen. Om een goed beeld van de opgroei- en opvoedsituatie te krijgen moet de jeugdbeschermer een analyse maken van het hele netwerk van kind en ouders. Het gaat hierbij zo-

wel om de situatie op dat moment (na de scheiding) als de situatie vóór de scheiding. Hierbij dient niet alleen in kaart te worden gebracht welke personen een belangrijke rol spelen in het netwerk van ouders en kinderen. Het gaat ook om de onderlinge verhoudingen. Hoe iedereen over elkaar denkt en de manier waarop iedereen hierover communiceert, spelen eveneens een belangrijke rol. Personen uit de sociale omgeving zijn altijd partij. Stiefouders vormen samen met hun nieuwe partner een partij en kunnen in die rol de strijd versterken. Grootouders zien de pijn van hun kind (vader of moeder) en hebben een mening over hun ex-schoondochter of -zoon, de oorzaak en het verloop van de scheiding. Zij beïnvloeden op die manier het proces en de interacties. De meningen over elkaar en over de scheiding zorgen voor een bepaalde dynamiek en hebben invloed op de strijd. De analyse van het netwerk en de onderlinge relaties, geeft een beeld van zorgen én van steunbronnen die kunnen helpen om de bedreigingen voor de ontwikkeling van het kind af te wenden.

2.5.4 Scheidingsgerelateerde risicofactoren en beschermende factoren spelen rol

Bij complexe scheidingen vormt de (escalerende) strijd tussen de ouders de belangrijkste risicofactor voor een bedreigde ontwikkeling van de kinderen. Deze kan allerlei sociaal-emotionele, cognitieve en fysieke problemen bij kinderen tot gevolg hebben. Voorbeelden zijn agressief gedrag, depressiviteit, concentratieproblemen, overmatig alcohol- of druggebruik, problemen met vrienden, met leren en een zwakke band met een van de ouders (zie Theoretisch Fundament Complexe Scheidingen H2). Deze problemen zijn niet altijd zichtbaar, maar dat kan juist een reden tot zorg zijn.

Hoe ernstig de situatie of problemen zijn, hangt mede af van andere factoren. Op alle domeinen kunnen zich factoren voordoen die de ontwikkeling bedreigen. Deze risicofactoren vergroten de kans dat er problemen ontstaan. Zij maken de draaglast groter. Hoe groter het aantal risicofactoren, hoe groter de bedreiging voor de ontwikkeling (Koot, 2008). Met toename van het aantal risicofactoren, neemt de kans op problemen exponentieel toe (Rutter, 1990). Hoe jonger het kind is bij wie zich risicofactoren voordoen, des te groter is de (negatieve) invloed op de ontwikkeling.

Naast risicofactoren kunnen ook beschermende factoren invloed uitoefenen op de ontwikkeling. Beschermende of protectieve factoren zorgen voor een adequate reactie op negatieve omstandigheden, zodat problemen voorkomen worden of te dragen zijn (o.a. Rutter, 1990; Masten e.a., 1990). Ze versterken de draagkracht. Meer beschermende factoren betekent ook een potentieel grotere bescherming tegen de negatieve invloed van risicofactoren. Dit komt door de wisselwerking tussen risicofactoren en beschermende factoren op de verschillende domeinen c.q. niveaus. In figuur 1 staan per domein de factoren vermeld, die een bijdrage kunnen leveren aan de bedreiging van de ontwikkeling van de jeugdige. In het midden van de driehoek (centraal) staat het welzijn of de onbedreigde ontwikkeling van de jeugdige.

Op het domein van ontwikkelingsbehoeften spelen factoren een rol, die te maken hebben met de functionele ontwikkeling van de jeugdige (ontwikkelingsbehoeften). Strijd tussen ouders heeft over het algemeen een negatieve invloed op de emotionele ontwikkeling. Bij dit domein gaat het echter ook om gezondheid, cognitieve ontwikkeling, gedrag, identiteit, gezins- en sociale relaties, sociale presentatie en zelfzorgvaardigheden.

Bij complexe scheidingen zijn de opvoedcapaciteiten van de ouders van groot belang. De nieuwe opvoedtaken doen een extra appèl op hun opvoedcapaciteiten. Door de strijd tussen de ouders ontstaat het risico dat ouders emotioneel niet beschikbaar zijn, dat ze onvoldoende toekomen aan de basale verzorging, of de veiligheid van hun kind niet kunnen garanderen. Andere belangrijke factoren van opvoedingscapaciteit zijn stimuleren, regels en grenzen stellen en stabiliteit.

Ouders kunnen individuele problemen hebben die een druk op het gezin leggen, zoals overmatig alcoholgebruik, een verstandelijke beperking of psychiatrische problemen van de ouder(s) (voorgeschiedenis functioneren gezin). Hoe ouders mede hierdoor met

elkaar omgaan, beïnvloedt ook de sfeer en omgang tussen de gezinsleden. Een langdurige hulpverleningsgeschiedenis, bv. vaak wisselende, kortdurende begeleiding bij psychische problemen, maakt de situatie ernstiger en de ouders en hun kinderen minder gemotiveerd voor (nog meer) hulp. De jeugdbeschermer moet ouders wel motiveren voor hulp, maar kan voor een dilemma komen te staan, wanneer de ouder hulp weigert. Door een scheiding verandert vaak de financiële situatie van gezinsleden. Dit kan grote invloed hebben op de leefsituatie. Dat geldt ook voor armoede, huisvesting, werksituatie en andere sociaaleconomische gezinsfactoren. Het oplossen van dergelijke knelpunten kan een voorwaarde zijn om te kunnen functioneren. Dit impliceert dat voor de veilige ontwikkeling van kinderen soms eerst aandacht besteed moet worden aan problemen die niet direct betrekking hebben op de kinderen. Bij een scheiding zijn dat vaak (ongewenste) financiële consequenties. Andere factoren in gezin en bredere omgeving die zowel een risico kunnen vormen als kunnen beschermen, zijn de bredere familie, sociale integratie van het gezin, hulp- en steunbronnen in de omgeving en de werkrelatie tussen gezin en professional.

Beschermende factoren kunnen doorwerken en bescherming bieden tegen risicofactoren op alle domeinen (transactionele effect, Bakker e.a., 1997). Zo kan bijvoorbeeld een goede relatie met een vriendin, de juf of een moeder van een vriendje tegenwicht bieden aan het gemis aan emotionele beschikbaarheid, gezinsspanningen en/of omgaan met armoede. Ook als jeugdigen na de scheiding in dezelfde omgeving blijven wonen, naar dezelfde school blijven gaan en hun vrienden houden, kan dit beschermend werken. Net als een goede relatie met hun broer of zus en altijd bij beide ouders of grootouders langs kunnen gaan,

De jeugdbeschermer moet dus zowel de risico's op een bedreigde ontwikkeling taxeren als beschermende factoren die veiligheid kunnen geven, in kaart brengen. Hij dient de begeleiding hierop af te stemmen.

2.5.5 Mogelijkheden voor verandering hangen af van escalatie van conflicten

Gescheiden ouders en hun kinderen moeten niet alleen wennen aan een nieuwe situatie, ze moeten ook de oude situatie loslaten. Bij scheiding voelen alle betrokkenen een verlies (Theoretisch Fundament Complexe Scheidingen, H2). Volgens Staal (2002) is scheiding een traumatische, stressvolle gebeurtenis. Bij een complexe scheiding wordt het leven van beide ouders en hun kinderen in meer of mindere mate ontwricht. Voor ouders verandert de invulling van hun rol als ouder en als partner. Zij moeten leren aanvaarden dat hun relatie als (gelukkige,) samenwonende partners eindigt en dat het kerngezin er niet meer zal zijn. De patronen in de relatie veranderen. De scheiding brengt feitelijk met zich mee dat de grenzen abrupt verlegd worden, terwijl beide partners daar emotioneel nog niet aan toe zijn. Beide ouders krijgen het gevoel in te moeten leveren op hun terrein. Dit kan (bovenmatige) spanning oproepen en het probleemoplossende vermogen blokkeren. Dat belemmert vervolgens een adequate aanpassing aan de nieuwe situatie voor hun kinderen.

Het proces dat ouders en hun kinderen bij scheiding doormaken, is vergelijkbaar met een rouwproces. Na dit rouwproces moeten ze een nieuw evenwicht vinden in de veranderde situatie. Bij voldoende steun en probleemoplossend vermogen van betrokkenen kunnen ze dit snel vinden. Ernstige, chronische problemen kunnen dan worden voorkomen.

Lukt het de ouders om hun conflicten op te lossen, dan wordt hun kind hier sterker door (Cummings, 2010). Ouders staan immers model voor hun kind.

Lukt het de ouders (en kinderen) niet om binnen afzienbare tijd een evenwicht te vinden in de nieuwe situatie, dan kan de probleemsituatie verder escaleren. Dit kan zich uiten in toenemende conflicten, juridische strijd, verstoorde communicatie en andere chronische, meestal meervoudige, problematiek. Onopgeloste conflicten tussen ouders hebben een negatieve invloed op de ontwikkeling van de kinderen en tasten de (kwaliteit van de) opvoeding aan (Cummings, 2010). Een lange duur van de problematiek brengt probleemoplossende strategieën op gang, die weliswaar functioneel, maar niet

adequaat zijn. Kinderen leren in deze situaties van hun ouders niet om op een constructieve manier met conflicten om te gaan.

Ouders kunnen gaan twijfelen of de scheiding een goede keuze was en daarvoor bevestiging gaan zoeken. Door eigenschappen van de ex-partner en gebeurtenissen tijdens het huwelijk zo negatief mogelijk neer te zetten, rechtvaardigen zij de scheiding. Voor kinderen is dat zeer pijnlijk. Ze raken het gezin als vanzelfsprekende leefsituatie kwijt en hun ouders zijn emotioneel niet meer beschikbaar. Bij escalatie van de strijd raken kinderen en ouders moe van de negatieve sfeer en de onderlinge vijandigheid. Zij missen betekenisvolle contacten met elkaar. Het vinden van een nieuw evenwicht lukt onvoldoende, omdat het disfunctionele en wankel evenwicht een te kwetsbare uitgangspositie vormt voor de betrokkenen. De kansen op groei en vooruitgang zijn dan beperkt en de problemen zullen verder toenemen.

De mate van conflict en aard van de strijd bepalen de complexiteit van de situatie, de ernst van de bedreiging voor de ontwikkeling van het kind en de mogelijkheden tot verandering. Voor de jeugdbeschermer is inzicht in de strijd tussen ouders, de bijbehorende communicatiestrategieën en mogelijkheden tot verandering van belang. Hiermee kan hij de focus verschuiven van de onderlinge strijd naar het belang van het kind en in een positief gericht proces een nieuw evenwicht tot stand brengen. Het belang van de jeugdige staat daarbij voorop. Een scheiding kan immers levenslange gevolgen voor een kind hebben.

De methodiek biedt concrete handvatten (escalatieladder) om het noodzakelijke inzicht te krijgen.

2.5.6 Aan het veranderingsproces wordt een termijn gesteld

De jeugdbeschermer moet de focus op de (ontwikkeling van de) jeugdige richten en houden. Hoe langer een positieve verandering in de opvoedingssituatie op zich laat wachten, des te groter is de negatieve invloed op de ontwikkeling van de betrokken kinderen. De strijd tussen de ouders mag dus niet eindeloos voortduren. Bij de start van de begeleiding moet de jeugdbeschermer concrete afspraken maken over de termijn waarin ouders een positieve verandering moeten realiseren. Lukt het de ouders niet binnen de gestelde termijn, dan moet de jeugdbeschermer (in multidisciplinair verband) in het belang van de jeugdige een kernbeslissing nemen over het vervolgtraject. Dan moet besproken worden hoe betekenisvol de omgang tussen kind en beide ouders is en of de zorg door de ouders op een andere manier verdeeld moet worden. Dit betekent dat serieus overwogen moet worden of contact tussen jeugdige en beide ouders nog in het belang van de jeugdige is. Voor kinderen van gescheiden ouders met veel conflicten heeft het niet per definitie een meerwaarde om de band met beide ouders te onderhouden (Sobolewski & Amato, 2006). Voor het welbevinden van kinderen is niet zozeer de frequentie van contact met hun ouders van belang (kwantiteit), als wel de band die ze met hun ouders hadden voor de scheiding (kwaliteit, zie Theoretisch Fundament Complexe Scheidingen, H4). Als de strijd tussen ouders blijft voortduren, kan overwogen worden of (tijdelijk) verbreken van het contact met één van beide ouders beter is voor de kinderen. De keuze voor een andere verdeling van zorg door de ouders en de (tijdelijke) optie van eenhoofd gezag, moeten dan wel expliciet een plek krijgen in de begeleiding van de kinderen en ouders. De situatie verandert immers weer en zij moeten dit (tijdelijke) verlies een plek geven. Bij elke verandering in situatie, ook bij verbreken van het contact, kan de jeugdbeschermer voorwaarden en termijnen stellen voor verandering, en afspraken maken over eventueel hervatten van contact.

3 Werkzame bestanddelen

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk zijn de visie en methodische uitgangspunten voor de Methodiek Complexe Scheidingen in gedwongen kader beschreven. Dit hoofdstuk beschrijft de werkzame bestanddelen van de methodiek, die op basis van praktijk en theorie zijn geformuleerd. Leidraad hiervoor zijn de What Works principes of de algemene principes voor effectieve interventies (NJI) en best practices. In 3.2 worden deze principes kort toegelicht. Vervolgens worden in 3.3 tot 3.7 de inhoudelijk werkzame factoren op basis van de pedagogische visie beschreven. Deze sluiten aan op de eerste vier What Works principes (risicobeginsel, behoeftebeginsel, responsiviteit en context). In hoofdstuk 4 komen de algemene werkzame factoren voor professioneel handelen aan de orde (principe 6: professionaliteit).

3.2 Effectieve interventies: What Works principes

Uitgangspunt voor de onderscheiden werkzame bestanddelen van de Methodiek Complexe Scheidingen, vormen zes basisprincipes voor de effectiviteit van interventies. Ze komen overeen met de zogenaamde What Works principes, die gehanteerd worden om methodieken binnen strafrechtelijk kader te beschrijven.

Het gaat om de volgende zes basisprincipes:

1. Risicobeginsel: geeft aan op wie begeleiding en behandeling gericht moeten zijn (wie loopt risico). De methodiek moet afgestemd zijn op de ernst van de problematiek en op de kans dat de problematiek zich voortzet of terugkeert na afsluiting van de hulp of begeleiding. Dit bepaalt op wie de interventie gericht moet zijn. De verschillende interventies moeten passen bij de ernst van de situatie.
2. Behoeftbeginsel: de methodiek moet gericht zijn op de kenmerken, eigenschappen en gebeurtenissen die de probleemsituatie veroorzaakt hebben. Inzicht in de doelgroep die met de methodiek geholpen wordt, is dus van belang. Bovendien moet er goed inzicht zijn in de risicofactoren die bijdragen aan de probleemsituatie, deze in stand houden en deze kunnen verergeren. Bij complexe scheidingen is de strijd tussen de ouders de grootste risicofactor die de ontwikkeling van hun kind(eren) bedreigt. Zij voeren die strijd als ex-partners, maar betrekken hun kind hierin. Hun kind lijdt daardoor onder de opvoedrelatie. De jeugdbeschermer moet de mate van strijd en de risico's voor de ontwikkeling van de kinderen goed in kaart brengen. Daarnaast moet hij gebruik maken van factoren die bescherming kunnen bieden tegen de gevolgen van de strijd. Een ondersteunend netwerk is daarvan een voorbeeld.
3. Responsiviteit en relatie: interventies en begeleidingsvormen werken beter, wanneer rekening gehouden wordt met de mogelijkheden van de cliënt. Niet elke werkwijze is geschikt voor elke cliënt. De hulpverlener moet de werkwijze aanpassen aan de mogelijkheden van de cliënt. De relatie tussen cliënt en hulpverlener staat hierbij voorop, omdat deze een groot deel van het resultaat van de begeleiding of hulp bepaalt. De kindgerichte en oplossingsgerichte benadering ondersteunen een responsieve werkwijze.
4. Behandelmodaliteit (context): de uitvoering van de hulp dient gericht te zijn op de veelheid aan factoren die een rol kunnen spelen bij de problematiek. Bovendien spelen ook beschermende factoren een rol. Gebruik maken van de positieve krachten van het gezin en het sociale netwerk is een essentieel onderdeel van de methodiek.
5. Programma-integriteit: een methodiek moet bij voorkeur gebaseerd zijn op een goed gefundeerde theorie, die getoetst is in de praktijk en inzicht geeft in de achtergrond van de problematiek. Daarnaast moeten onderdelen correct uitgevoerd worden.
6. Professionaliteit: de professionele kwaliteiten van degene die de methodiek uitvoert zijn van groot belang. De hulpverlener moet de methodiek in de vingers hebben. Supervisie en intervisie kunnen hem hierbij te helpen. Aan de andere kant moet de hulpverlener ook flexibel zijn en de werkwijze aan kunnen passen aan de situatie en de cliënt.

3.3 Jeugdige krijgt (eigen) stem

De strijd tussen ouders bij een complexe scheiding vraagt veel aandacht van de jeugdbeschermer. De focus ligt vaak sterk op wat de andere ouder 'fout' doet en gedaan heeft. Groot gevaar is dat er te veel over en te weinig met het kind wordt gepraat. Het is dan heel lastig te achterhalen hoe het daadwerkelijk met een kind gaat.

Binnen de methodiek geeft de jeugdbeschermer de jeugdige expliciet ruimte om zonder de ouders zijn eigen verhaal te vertellen. Dit gebeurt in individuele sessies of gesprekken met de jeugdige. De invulling daarvan is afhankelijk van de leeftijd, (cognitief) niveau en emotionele stabiliteit van de jeugdige.

Jeugdigen geven zelf actief betekenis aan de scheiding. In een gesprek met de jeugdige zonder ouders kan deze zijn eigen verhaal en ervaringen vertellen. Bij veel kinderen verdwijnen problemen door scheiding na verloop van tijd, als ze maar het idee hebben ertoe te doen (Buysse, 2011; van Lawick, 2012).

De jeugdbeschermer helpt de jeugdige om de situatie te leren begrijpen, er mee om te gaan en om sterker te worden. Jeugdigen hebben vooral last van de strijd tussen hun ouders. Als de jeugdige dit emotioneel aankan, kan hij zijn eigen gevoel benoemen. De jeugdbeschermer krijgt dan inzicht in de emotionele belasting van de strijd voor de jeugdige. Samen bespreken jeugdige en jeugdbeschermer hoe ouders en jeugdige elkaar zouden kunnen helpen om de situatie te verbeteren. Door ook het verhaal, de mening en de wensen van kinderen een plek te geven, voelen zij zich serieus genomen. Dit is ook cruciaal voor de ontwikkeling van hun autonomie.

Afhankelijk van de leeftijd kunnen jeugdbeschermer en jeugdige samen concrete kindgerichte doelen formuleren, waarop de begeleiding en ondersteuning afgestemd kunnen worden. De jeugdbeschermer vraagt de jeugdige toestemming om relevante informatie aan de ouders terug te koppelen. Hij bespreekt expliciet welke informatie met ouders gedeeld mag worden en hoe dit gebeurt. Op deze manier blijft de ontwikkeling van het kind naar verwachting beter gewaarborgd dan wanneer alleen de ouders een inbreng hebben.

Ook in de gesprekken met de ouders zet de jeugdbeschermer de jeugdige centraal. Dit gebeurt door tijdens de gesprekken een foto van hun kind op tafel te zetten.

Daarnaast heeft de jeugdbeschermer contact met belangrijke personen in het netwerk, zoals stiefouders, grootouders, de school en eventuele hulpverleners van de kinderen (schoolmaatschappelijk werker, psycholoog). Deze personen kunnen de jeugdige ondersteunen.

Om de jeugdige een eigen stem te kunnen geven, besluit het multidisciplinair team bij de start van de begeleiding, op basis van de beschikbare informatie, of één of twee aparte jeugdbeschermers de begeleiding uit gaan voeren. Voorwaarde is dat één jeugdbeschermer hoofdverantwoordelijk is.

Het team heeft hierbij drie opties:

- Twee jeugdbeschermers waarvan er één contact onderhoudt met de jeugdige en de ander met beide ouders. In principe is de jeugdbeschermer van de ouders hoofdverantwoordelijke. Voordeel is dat de jeugdbeschermers niet tussen ouders en hun kinderen in komen te staan en onpartijdig kunnen blijven. De jeugdbeschermers kunnen zich richten op het verhaal en de wensen van één partij (jeugdige of ouders). Hierdoor krijgt de jeugdige een expliciete stem. Deze werkwijze vraagt veel genuanceerd overleg. Nadeel is dat overleg tijd kost en dat de jeugdbeschermer niet meteen de mening en wensen van de andere partij kan integreren in het gesprek.
- Twee jeugdbeschermers die als duo zowel met de jeugdige als de ouders contact hebben. Eén jeugdbeschermer is hoofdverantwoordelijke en als eerste aanspreekpunt op de voorgrond aanwezig. De ander is als 'geweten' op de achtergrond aanwezig. Deze vormt het tweede aanspreekpunt en kan tijdens vakantie en ziekte vervangen. Samen overleggen ze steeds over de voortgang en de te nemen stappen, zodat de onpartijdigheid bewaakt wordt. Voordelen zijn de ruimte voor de stem van de jeugdige, de onpartijdigheid en het voortdurend gezamenlijk overleggen en reflecteren op besluitvorming en

handelen. De te investeren tijd kan een nadeel zijn.

- Eén jeugdbeschermer voor zowel contact met jeugdige als met ouders. Voordeel is dat de jeugdbeschermer precies weet wat de jeugdige bezighoudt wanneer hij in gesprek gaat met de ouders. Lastig is dat hij met meer partijen te maken heeft en het meer moeite kost 'neutraal' te blijven.

Belangrijkste criterium voor de keuze is dat de veiligheid van de jeugdige gewaarborgd is. Daarnaast moeten de jeugdbeschermers om kunnen gaan met de verschillende belangen zonder dat zij in de strijd gezogen worden. Zijn er twee jeugdbeschermers, dan stemmen ze onderling af en verdelen de taken. Ze sluiten kort wie aanspreekpunt is voor welke personen of onderwerpen en wie hoofdverantwoordelijke is. In alle gevallen is de voorwaarde dat de communicatie transparant is: alle afspraken worden met iedereen gedeeld.

De jeugdbeschermer kan met de jeugdige op verschillende manieren praten over de betekenis van de scheiding en de last die ze hiervan hebben. Een veel gebruikte manier om met kinderen te praten is het 'Drie huizen model' uit de benadering Signs of Safety. Een andere manier om met kinderen en ouders gericht de scheiding te bespreken is de zogenaamde 'Huizenopdracht', waarbij het kind centraal staat. Ouders en kind tekenen samen een huis. Dit huis staat symbool voor het gezin, de plek van het kind, de zorgen die de scheiding met zich mee brengt en alle dingen die goed gaan. Het huis bestaat uit verschillende verdiepingen. Aan de ouders wordt gevraagd om het (beschermende) dak te maken. Met dit dak tekenen de kinderen het huis verder af.

3.4 Gericht op veranderend (gezins)systeem

Een scheiding gaat gepaard met veel veranderingen. Kinderen krijgen extra ontwikkelingstaken gericht op verwerking en rouw. Ouders krijgen extra opvoedtaken. De invulling van de rol van ouders en partners verandert. Ouders krijgen nu drie rollen, namelijk die van ex-partner, die van ouder van hun kind en die van collega-opvoeder. Er ontstaan nieuwe (ouder)systemen. Bij voorkeur voeden de ouders hun kind na de scheiding samen als co-ouders of collega-opvoeders op. Dit is niet altijd mogelijk. Soms lukt het ouders niet om samen te werken. In deze situaties is het in het belang van de jeugdige dat de ouders apart hun rol als opvoeder vervullen in een zogenoemd parallel solo-ouderschap (Cottyn, 2009).

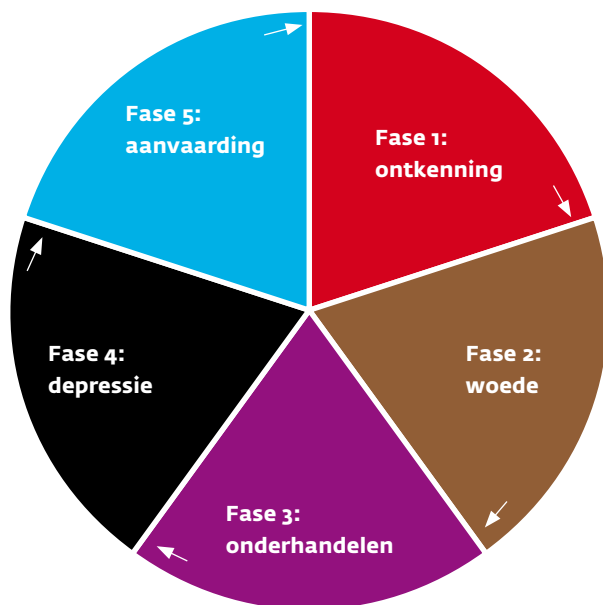
De begeleiding is erop gericht om betekenis te geven aan die veranderingen en het veranderingsproces in goede banen te leiden. Bij complexe scheidingen moet de jeugdbeschermer de focus richten op belang, veiligheid en ontwikkeling van de jeugdige. Doel is om toe te werken naar een veilige situatie waarin de jeugdige 'gewoon' als kind kan opgroeien en de ouders hun rol als ouders weer samen oppakken.

Een voorwaarde voor verandering is dat ouders en kinderen de scheiding aanvaarden. De verwerking van het verlies dat hiermee gepaard gaat, is vergelijkbaar met een rouwproces, waarin Kubler-Ross (1979) de volgende fases onderscheidt: ontkenning, protest en woede of boosheid, onderhandelen, depressie en acceptatie. Hoe ouders en kinderen dit proces doorlopen, verschilt.

Gevoelens als angst en depressie maken het waarschijnlijk dat een persoon minder bereid is om te veranderen (Littell & Girvin, 2002). De verwerking van het verlies of de gevoelens van rouw, is dan ook een voorwaarde voor het veranderingsproces.

Bij werken aan verandering is vaak sprake van ambivalentie. Het is een proces dat energie en tijd kost (Jagt, 2001). Prochaska en DiClemente (1984, 1992) hebben vanuit de motivatietheorie een cyclisch model ontwikkeld voor dit veranderingsproces. Ze onderscheiden de volgende stappen: voorbeschouwen, overpeinzen, besluiten, actieve verandering, volhouden en terugvallen. Deze cyclus wordt een paar maal doorlopen totdat vanuit 'volhouden' de definitieve stap genomen wordt.

Bij complexe scheidingen zitten ouders en kinderen al lange tijd in een bepaald patroon. Dit patroon is mede afhankelijk van de relatiepatronen van vóór de scheiding.

Figuur 2: Fases rouwproces volgens Kübler Ross (bron: Bureau Jeugdzorg Utrecht).

Het kost relatief veel energie om een verandering in gang te zetten. Het vasthouden van de positieve verandering vergt nog meer inspanning. Bij gescheiden ouders is het risico op terugval in oude interactiepatronen groot. In de methodiek is dan ook extra aandacht voor het bestendigen van de verandering (de borging).

Belangrijk onderdeel in dit veranderingsproces is het werken aan motivatie. Bij complexe scheidingen komt de motivatie voor verandering en hulp aan het kind niet direct van de ouders zelf, maar van buiten. De kunst is om de motivatie van binnen te laten komen, d.w.z. dat de jeugdbeschermer de intrinsieke motivatie stimuleert. Dit principe noemt Jagt (2001) *motivational congruence*. Door motivational congruence kan de medewerker condities scheppen waardoor de cliënt het werken aan verandering gaat zien als een belang van zichzelf. Zo willen ouders over het algemeen dat het goed gaat met hun kind. Inzicht in wat de scheiding voor hun kinderen betekent, geeft de meeste ouders de motivatie om hun strijd te laten varen. Scheidingseducatie is dan ook een belangrijk onderdeel van de begeleiding en ondersteuning bij complexe scheiding. Het geeft de ouders inzicht in de betekenis van de scheiding en de strijd voor hun kinderen, in het rouwproces dat allen doormaken, de wensen van hun kinderen en hoe ze hun kinderen kunnen helpen.

3.5 Gericht op competenties, zorgen, krachten, evenwicht draagkracht-draaglast

Hulp aan gezinnen is afgestemd op de (dis)balans tussen draaglast en draagkracht, en tussen risico- en beschermende factoren. De grootste zorg bij complexe scheidingen is de strijd tussen de ouders. Voorwaarde voor verandering is de erkenning van pijn en de verwerking van verlies en gevoelens van rouw. Dit kost tijd.

De jeugdbeschermer maakt bij het veranderingsproces gebruik van de eigen kracht of competentie van ouders, kinderen en netwerk. Competentie verwijst naar de balans tussen eisen en verwachtingen of ontwikkelingstaken enerzijds en persoonlijke mogelijkheden en vaardigheden anderzijds (Bartels en Heiner, 1994; Masten e.a., 1990). Door de sterke kanten te versterken kan het evenwicht hersteld worden. Die benade-

ring biedt betere aanknopingspunten voor verandering dan een benadering gericht op zwakke kanten en tekorten. Competentiegericht werken maakt het gezin krachtig en zelfbewust. De jeugdbeschermer reikt geen kant-en-klare oplossing aan, maar geeft de steun en middelen die nodig zijn om zelf de situatie aan te kunnen (Bartelink, 2012). Dat is cruciaal voor de bestendinging van de positieve verandering.

3.6 Betrekken sociaal netwerk

Een kind staat niet op zichzelf. Het maakt deel uit van een gezin en wijdere omgeving. Personen uit het sociale en professionele netwerk kunnen het gezin ondersteunen bij het veranderingsproces en bijdragen aan het realiseren en borgen van de gestelde (gezins)doelen. Een stimulerende omgeving helpt mensen enerzijds in te zien dat ze keuzemogelijkheden in hun gedrag hebben en anderzijds om duidelijke en realistische doelen te stellen. Ze bevestigt hun capaciteiten om te veranderen en geeft positieve feedback over de vooruitgang van het veranderingsproces. Een betrokken omgeving bestaat uit mensen die oprecht bereid zijn te investeren in een individu en zijn welzijn, de moeilijkheden in het veranderingsproces begrijpen en bereid zijn een individu emotioneel te steunen (Markland et al, 2005). Betrekken van het netwerk zorgt voor een structurele inbedding van de veranderingen. Na afsluiting van een jeugdbeschermingsmaatregel verdwijnt de professional immers, terwijl het sociale netwerk onderdeel blijft van de omgeving.

Bij complexe scheidingen is de omgeving extra complex. Over het algemeen kiezen alle betrokken personen uit het sociale netwerk partij. Hun meningen zorgen voor een bepaalde dynamiek en kunnen de strijd zowel versterken als de-escaleren. Voorwaarde is dan ook dat de betrokken personen uit het netwerk de jeugdige en/of de ouders daadwerkelijk steun kunnen bieden en niet de strijd versterken. Binnen de methodiek is dit een cruciaal onderwerp van gesprek. Uitgangspunt is dat de jeugdbeschermer in overleg met het gezin een conferentie of netwerkoeverleg organiseert, waaraan alle personen uit het sociale en professionele netwerk deelnemen die kunnen bijdragen aan het realiseren van de gestelde (gezins)doelen. De jeugdbeschermer maakt duidelijke afspraken wie op welk moment betrokken wordt bij het proces. Omdat personen uit het netwerk partij zijn, kan het nodig zijn de bijdrage van de netwerken van beide ouders apart op te bouwen.

Wettelijk krijgen alle gezinnen het recht om een conferentie te organiseren en een plan van aanpak te maken. De jeugdbeschermer dient hierop de begeleiding af te stemmen.

3.7 Stellen van een termijn

Het verwerken van verlies (rouwproces) en het de-escaleren van de strijd kosten tijd. Kinderen kunnen veel hebben, maar er zijn grenzen. Als het lang duurt voordat er enige verandering op gang komt, gaat dit ten koste van de ontwikkeling van de jeugdige. Dit vraagt van de jeugdbeschermer dat hij bij de start van de begeleiding het belang van de jeugdige duidelijk neerzet, de doelen formuleert, een termijn voor verandering stelt en mogelijke consequenties aangeeft.

Lukt het de ouders niet om binnen de gestelde termijn, van een half jaar, enige positieve verandering teweeg te brengen, dan moet de jeugdbeschermer met ouders en kinderen een pas op de plaats maken en de haalbaarheid van de verandering bespreken. Er moet een kernbeslissing over het vervolgtraject genomen worden. De mogelijkheden zijn afhankelijk van de situatie. Als ouders niet in beweging komen en de ontwikkeling van hun kind bedreigd blijft, kan overwogen worden om de zorgverdeling te herzien. Andere opties zijn om het netwerk (nog meer) in te schakelen. Een ingrijpende overweging is om het contact met één ouder (tijdelijk) te verbreken en het gezag (tijdelijk) bij de andere ouder te leggen. Al deze mogelijkheden kunnen leiden tot een kernbeslissing die in multidisciplinair verband besproken en goed onderbouwd moet worden. De jeugdbeschermer moet de kernbeslissing en consequenties ook expliciet met ouders en kinderen bespreken.

4 Professioneel methodisch handelen

4.1 Inleiding

Het vorige hoofdstuk beschreef de (inhoudelijk) werkzame bestanddelen in de Methodiek Complexe Scheidingen vanuit de pedagogische visie. Dit hoofdstuk gaat in op het professioneel handelen van de jeugdbeschermer bij complexe scheidingen. Het gaat hierbij om de kennis, houding en vaardigheden die een professional nodig heeft om de methode uit te voeren. Deze zijn gebaseerd op algemeen werkzame factoren voor methodisch handelen. Als eerste worden in 4.2 gestructureerde besluitvorming en planmatig handelen beschreven. Deze vormen de rode draad voor professioneel methodisch handelen. De methodiek vraagt van de jeugdbeschermer het belang van de jeugdige centraal te stellen (kindgericht) vanuit een oplossingsgerichte houding. Hij dient een partnerschap aan te gaan met ouders en jeugdigen. Hij moet onbevooroordeeld open staan, goed kunnen luisteren, engageren en zich tegelijkertijd duidelijk kunnen positioneren. Een heldere communicatie is cruciaal. Bovendien moet de jeugdbeschermer reflecteren op zijn handelen. Deze aspecten van de professionele houding worden in 4.3 tot 4.7 beschreven. Een belangrijk aspect in de methodiek is de samenwerking tussen professionals in de (zorg)keten rond het gezin.

De specifieke kennis over kinderen in scheidingssituaties, die een jeugdbeschermer nodig heeft, is niet in dit hoofdstuk opgenomen. Deze staat beschreven in het Theoretisch Fundament Complexe Scheidingen.

4.2 Gestructureerde besluitvorming en planmatige aanpak

Het werk van de jeugdbeschermer bestaat uit het voortdurend beoordelen van en beslissen over de opgroei- en opvoedsituatie van jeugdigen. Uit onderzoek blijkt dat een gestructureerde besluitvorming en een planmatige aanpak een positieve invloed hebben op het hulpverleningstraject (Bartelink e.a., 2013; Stams e.a., 2010; Ten Berge, 2011). Gestructureerd beslissen leidt tot een gefundeerde afweging van alternatieve mogelijkheden en resultaten (Bolton & Lennings, 2010). Binnen de Methodiek Complexe Scheidingen is de planmatige aanpak cyclisch. De methodiek besteedt extra aandacht aan een intensieve voorbereiding en aan een gedegen taxatie van risico's op een bedreigde ontwikkeling, en van de mate van strijd tussen ouders.

4.2.1 Besluitvormingscyclus

De meeste besluitvormingsmodellen gaan uit van de regulatieve cyclus, waarin verschillende stappen elkaar opvolgen. Dit geldt ook voor de jeugdbescherming. De PDCA-cyclus (plan-do-check-act) van Deming (www.pdcacyclus.nl) is een voorbeeld van een veelvuldig gebruikt besluitvormingsmodel. Logisch gezien volgen de besluitvormingsstappen elkaar op. Het is echter geen eenmalig traject, maar een cyclisch proces van zorgvuldig, systematisch en reflectief handelen. De stappen worden telkens opnieuw doorlopen. Dat hoeft niet altijd voor elke stap even uitvoerig, maar is afhankelijk van de situatie en eventuele veranderingen hierin. Essentie is dat de jeugdbeschermer in dit cyclisch proces (van Strien, 1986) continu alert blijft op nieuwe informatie en de consequenties hiervan. Hij blijft reflecteren op wat is gedaan en op het proces dat heeft plaatsgevonden, en blijft gegevens herordenen en integreren. Binnen deze cyclus zijn kritische beslismomenten te onderscheiden, die het verdere verloop van het verandingsproces sterk beïnvloeden. Een voorbeeld is de beslissing om hernieuwde afspraken te maken over het contact tussen moeder en kind of het besluit om het contact (tijdelijk) stop te zetten en eenhoofdig gezag aan te vragen.

4.2.2 Planmatige en gefaseerde aanpak

Een gestructureerde, planmatige aanpak ondersteunt jeugdbeschermers in de begeleiding van jeugdigen en het gezin. Deze aanpak impliceert dat er een plan gemaakt

wordt, waarin vastgelegd wordt welke resultaten bereikt dienen te worden, wie wat hierin wanneer moet doen, hoe de voortgang geëvalueerd wordt en op welke termijn. Deze aanpak helpt om zicht te houden op de voortgang van het traject en ondersteunt cliënten en jeugdbeschermer in de beoordeling of gestelde doelen zijn behaald. Met een planmatige aanpak blijft de veiligheid van de kinderen onder de aandacht. Door de evaluatiemomenten kan een plan zo snel als nodig worden bijgesteld.

Bij de methodiek complexe scheiding doorlopen jeugdbeschermer en gezin globaal vier fases. De voorbereidende fase 0 begint met het lezen van het Raadsrapport en andere informatie. De acties zijn nodig om een eerste beeld van (de ernst van) de situatie te krijgen ter voorbereiding op de zitting van de kinderrechtter over het verzoek voor de OTS. Fase 1 is de startfase. Aan de hand van dossier en gesprekken inventariseert de jeugdbeschermer alle relevante informatie en stelt met ouders en kind een plan van aanpak op. Fase 2: Van complexe scheiding naar gezamenlijk ouderschap, is de uitvoeringsfase. De titel van de fase geeft het doel weer. Fase 3 is de borging van het gezamenlijk ouderschap. Bij complexe scheidingen is het risico op terugval in oude patronen groot. Daarom is er extra aandacht voor het laten beklijven en borgen van de resultaten. Het professioneel handelen in elke fase wordt in het volgende hoofdstuk beschreven.

4.2.3 Waarheidsvinding

Bij complexe scheidingen is meestal sprake van een ingewikkelde communicatie. Hierbij kan veel ruis ontstaan en loopt de jeugdbeschermer groot risico ingezogen te worden in de strijd. Hij dient daarom veel aandacht te besteden aan de zogenaamde waarheidsvinding. Het gaat niet zozeer om 'de' waarheid te vinden, maar om alert te blijven op alle mogelijke signalen die de ontwikkeling van kinderen beïnvloeden, deze op de juiste waarde te schatten en ze op te nemen in het plan van aanpak. De jeugdbeschermer dient hierbij voortdurende rekening te houden met de context. Als hij bijvoorbeeld op huisbezoek gaat bij ouders en hun kind van negen jaar zit om tien uur 's ochtends vrolijk een tekening te maken, dan zal hij moeten vragen waarom het kind niet op school zit. Hij dient niet met een simpele verklaring genoegen te nemen, maar moet dan kritisch doorvragen.

Het is in sociale situaties onmogelijk om volledig zeker te zijn over alle relevante feiten te beschikken. Er is altijd sprake van enige onzekerheid. Waarheidsvinding betekent dan ook dat de jeugdbeschermer 'zich binnen het redelijke tot het uiterste inspannt om feiten en omstandigheden te achterhalen, voor zover die van doorslaggevend belang zijn voor het maken van een zorgvuldige inschatting van de veiligheid en ontwikkeling van een kind' (Ombudsman, 2014, p 94).

Op basis van een onderzoek binnen de jeugdzorginstellingen naar de uitvoering van de OTS heeft de Kinderombudsman als voorwaarden voor het proces van waarheidsvinding geformuleerd:

- Feiten en meningen zijn standaard gescheiden.
- Hoor en wederhoor worden toegepast en gerapporteerd.
- Beschrijvingen zijn concreet, zonder speculatieve formuleringen.
- Bevestiging van accordering informatie en rapportage.
- Een voor de lezer navolgbare weging van belemmerende en beschermende factoren in de opvoedsituatie van het kind en een conclusie.

Voor de kwaliteit van het werkproces dient de jeugdbeschermer kernbeslissingen in multidisciplinair verband te nemen en kritisch te reflecteren op zijn handelen.

4.2.4 Goede voorbereiding

In de meeste gezinnen duurt de strijd tussen de ouders al enige tijd. Veel gezinnen hebben voorafgaand aan de OTS al veel contact gehad met diverse hulpverleningsorganisaties en andere instellingen. Een ineffectieve aanpak en interventies werken contraproductief. Bovendien wordt het na inzet van een ineffectieve aanpak nog lastiger om het gezin positief te begeleiden. Om te voorkomen dat een jeugdbeschermer meer

van hetzelfde doet in de begeleiding of weinig effectieve interventies hanteert, maakt de methodiek gebruik van een intensieve voorbereidingsfase. Hierin schetst de jeugdbeschermer zorgvuldig en uitvoering een beeld van de situatie vanuit de beschikbare informatie.

4.2.5 Risicotaxatie: Delta Veiligheidslijst en escalatieladder

Om een goed beeld te krijgen van de situatie gebruikt de jeugdbeschermer risicotaxatie-instrumenten. Het doel van de jeugdbescherming is het creëren van een veilige opvoedsituatie, waarin de jeugdige zich kan ontwikkelen en opgroeien. De jeugdbeschermer moet alert zijn op signalen, feiten en gebeurtenissen die kunnen wijzen op een onveilige situatie. Binnen de OTS moet de jeugdbeschermer niet alleen inschatten hoe veilig de situatie voor een jeugdige op dit moment is, maar ook beoordelen hoe waarschijnlijk het is dat een jeugdige in de toekomst verwaarloosd, mishandeld of misbruikt wordt (Ten Berge & van Montfoort, 2008). Dit betekent dat hij bij de start, tijdens de begeleiding en bij de (evaluatie ter) afsluiting een inschatting van de veiligheid en de risico's maakt. De Delta Veiligheidslijst en Lirik zijn hulpmiddelen die de jeugdbeschermer hierbij ondersteunen om een professioneel oordeel te geven.

Voor de beoordeling van de ontwikkelingsbedreigingen is het bij complexe scheidingen essentieel om de aard en ernst van strijd tussen de ouders in beeld te brengen. Ernst en aard van de strijd bepalen ook de mogelijkheden voor verandering.

De escalatieladder is hierbij een geschikt hulpmiddel (Glasl, 2000-2002). Conflicten lopen in het algemeen volgens vaste patronen op en blijven op een bepaald niveau steken. Glasl geeft aan dat conflictescalatie niet een geleidelijk afglijden is, maar dat dit proces stapsgewijs verloopt.

Hij onderscheidt negen fases:

Probleem

1. Verharding
2. Debat en problematiek
3. Geen woorden maar daden

Strijd

4. Imagocampagnes en coalitievorming
5. Kwaadsprekerij en gezichtsverlies
6. Bedreigstrategieën

Oorlog

7. Beperkte vernietigingsaanvallen
8. Totale ontwrichting
9. Elkaar meesleuren in de afgrond

De positie op de ladder bepaalt welke interventies mogelijk zijn om de situatie positief te veranderen. Binnen de eerste drie fases is het conflict een probleem dat gezamenlijk opgelost kan worden. Naast strijdige belangen zijn er ook gemeenschappelijke belangen. In fase 4 tot en met 7 is het conflict een strijd die gewonnen moet worden. Het is een kwestie van winnen of verliezen. De strijd gaat ten koste van de ander. In de laatste drie fases is het conflict zo ernstig dat de ene partij de andere tot iedere prijs wil vernietigen of uitschakelen. Er zijn dan alleen maar verliezers. Vooral in de laatste drie fases is de veiligheid van de jeugdige in het geding en moet concreet actie ondernomen worden.

4.3 Partnerschap

Het methodisch handelen van de jeugdbeschermer is geen eenzijdig proces van de professional. Het is een interactief proces, waarbij de jeugdbeschermer een partnerschap aangaat met het gezin. Samen doorlopen ze het proces en komen ze tot de beslissingen die nodig zijn. Dit doen ze elk vanuit hun eigen rol en mogelijkheden. De jeugdige (jongere) en diens ouders dragen de verantwoordelijkheid die zij op dat moment voor zichzelf, respectievelijk hun kind kunnen dragen. De professional ziet erop toe dat de

veiligheid van de jeugdige niet in het geding komt en doet hierbij wat nodig is. Bij een OTS geeft de maatregel het kader voor de samenwerking en de grenzen voor wat toelaatbaar is voor de ontwikkeling van een jeugdige.

4.4 Oplossingsgerichte houding

De jeugdbeschermer richt tijdens de begeleiding de focus op het belang van het kind. Hij maakt gebruik van een kindgerichte, oplossingsgerichte grondhouding. De oplossingsgerichte benadering gaat ervan uit dat verandering onvermijdelijk is. De aandacht gaat vooral uit naar de oplossing en niet naar het probleem. De oplossingsgerichte professional is een expert in het aansluiten bij en vergroten van de motivatie tot gedragsverandering van de cliënt. Om tot een oplossing te komen is het niet altijd nodig (de oorzaak van) een probleem volledig te doorgronden (Bartelink, 2013). Praten over mogelijke oplossingen werkt positief, ook als de oorzaak niet helemaal helder is. De jeugdbeschermer schrijft de gezinsleden over het algemeen niet voor wat ze moeten doen. Hij gaat een partnerschap aan met de ouders en kinderen en richt zich op het versterken van hun autonomie. Hij spreekt ouders vanaf het begin aan op hun gezamenlijke verantwoordelijkheid als ouders. Vanuit die positie bespreken de jeugdbeschermer en ouders de behoefte (aan emotionele veiligheid) van hun kinderen, en vervolgens hoe zij hun ouderschap vorm kunnen geven om de ernstige ontwikkelingsbedreigingen voor de jeugdige (en hiermee ook de OTS) op te heffen. Bij complexe scheidingen zijn het erkennen van (scheidings)pijn, de verwerking van het verlies (rouwproces) en het werken aan gezamenlijk ouderschap hierin belangrijke thema's.

4.5 Engageren en positioneren

Diverse auteurs (Trotter, 1999; van Montfoort & Slot, 2009; Turnell & Edwards, 2009) noemen twee pijlers voor de communicatie binnen de methodiek: prosociale benadering (engageren) en rolverduidelijking, 'skillful use of authority' (positioneren).

4.5.1 Engageren: respect en begrip voor alle partijen, aansluiten bij het gezin

Engageren is in de Deltamethode Gezinsvoogdij (Van Montfoort & Slot, 2009) gedefinieerd als 'al datgene dat een jeugdbeschermer doet om de jeugdige, diens ouders, het gezin en andere belanghebbenden tot een actieve medewerking te motiveren'. Door zijn betrokkenheid bij de situatie van het gezin te laten merken, toont de jeugdbeschermer dat hij met het gezin meeleeft en er is om het gezin te helpen. Bij kwetsbare gezinnen is het essentieel om aan te sluiten bij hun tempo en eigenheid. Dit vraagt van de jeugdbeschermer dat hij luistert naar het gezin en ontvangt wat het wil zeggen. Belangrijk is dat hij de (scheidings)pijn erkent. Bij complexe scheidingen is het cruciaal om de aandacht (weer) op het kind te richten. De jeugdbeschermer dient hierbij de ouders bewust te maken van de betekenis van de scheiding voor hun kind en apart gesprekken te voeren met de jeugdige. Dit biedt de mogelijkheid daadwerkelijk te luisteren naar de jeugdige zonder ruis van andere partijen. De jeugdige voelt zich dan ook gehoord, wat belangrijk is voor de ontwikkeling van zijn autonomie.

4.5.2 Positioneren

Positioneren is 'al datgene wat jeugdbeschermers doen om het specifieke van de kindbeschermingsmaatregel, met name het belang van de ontwikkeling en de veiligheid van het kind, te verduidelijken' (van Montfoort & Slot, 2009).

Het belang van de jeugdige staat centraal. De jeugdbeschermer maakt de rollen duidelijk door positie te nemen en aan te geven wat zijn taak is en wat hij verwacht van het gezin. Hij geeft hiermee het kader van de samenwerking met het gezin aan en de grenzen van wat wel en niet kan. Positioneren is extra belangrijk bij complexe scheidin-

gen. Het risico is namelijk groot dat de jeugdbeschermer in de strijd tussen de ouders betrokken wordt. Hierdoor verliest hij zijn neutrale, objectieve positie.

Binnen de Methodiek Complexe Scheidingen betekent positioneren dat de jeugdbeschermer een kader en grenzen stelt op de volgende thema's:

- het wat, hoe en waarom van de maatregel;
- het belang van het kind en de verantwoordelijkheid van de ouder;
- de maximale duur van begeleiding bij het regelen van omgang;
- de jeugdbeschermer als deskundige voor het uitvoeren van de maatregel;
- de wijze van samenwerken tussen jeugdbeschermer en ouders;
- de communicatie tussen alle betrokkenen;
- de wijze van samenwerken binnen de jeugdzorgketen.

Binnen de methodiek zijn er diverse manieren om de jeugdbeschermer in positie te zetten:

- brief namens management bij start van traject aan ouders met verwachtingen, uitleg en toelichting op begeleiding;
- standpunt/steun door rechter/raad;
- standpunt/steun door management/leidinggevende als aanspreekpunt.

Vanaf het verzoek tot onderzoek aan de Raad voor de Kinderbescherming werken de ketenpartners in de jeugdzorg samen. Ze dragen een gezamenlijke boodschap uit naar de ouders. Cruciaal is dat het belang van de jeugdige vooropstaat en dat de ouders samen als opvoeders aangesproken worden. Door hierin positie te nemen, zetten de Kinderrechter en de Raad voor de Kinderbescherming de jeugdbeschermer in positie. Dit maakt aan ouders duidelijk dat hulp niet vrijblijvend is. Ditzelfde gebeurt wanneer directie en/of management van de jeugdbeschermer hun standpunt in een brief aan de ouders formuleren. In deze brief geeft het management helder aan wat zij verwacht van ouders. De winst van deze positionering is dat deze de ouders al bij aanvang van de ondertoezichtstelling wijst op hun verantwoordelijkheid als ouder, zodat zij weten waar zij aan toe zijn.

4.6 Duidelijke, transparante communicatie

Een heldere, duidelijke communicatie voorkomt ruis, onzekerheid en verdere escalatie. Het is een voorwaarde om een positieve verandering in gang te kunnen zetten. Om begrip en respect voor de jeugdige en ouders te kunnen tonen, moet een jeugdbeschermer inzicht hebben in de mogelijke reacties van gescheiden ouders en hun kinderen. Een complexe scheiding heeft veel invloed op de emotionele stabiliteit van ouders. Zij kunnen de begeleiding in gedwongen kader ervaren als inperking van vrijheid en hier op verschillende manieren op reageren.

Rooney (1992) noemt twee manieren waarop personen kunnen reageren op ervaren van inperking van vrijheid: reactance en strategische zelfpresentatie. Bij reactance verdedigt iemand zijn eigen territorium tegen indringers, klachten en krachten van buitenaf. Met zijn gedragingen probeert iemand de persoonlijke controle en vrijheid te handhaven en externe beperkingen zoveel mogelijk buiten spel te zetten. Het is een normale en algemeen voorkomende reactie op bedreiging van voor betrokkenen waardevolle rechten. Bij een scheiding hebben beide ouders hun nieuwe eigen territorium, dat ze verdedigen. Ze moeten echter ook hun oude territorium kunnen loslaten en dat vinden ze vaak moeilijk. De jeugdbeschermer moet de cliënt hiervoor niet veroordelen, maar dit zien als een vorm van zelfbescherming.

Strategische zelfpresentatie houdt in dat mensen zich overdreven presenteren, waardoor ze zieliger, mooier, sterker, dreigender of afhankelijker overkomen dan ze zijn. Het is een overlevingsstrategie om de andere partij te beïnvloeden en zo de dreiging het hoofd te bieden. Veel ouders in een complexe scheiding proberen andere personen te betrekken in hun strijd en partij voor hen te laten kiezen. Dit doen ze ook bij de jeugdbeschermer, mondeling, maar ook schriftelijk via brieven en e-mails. Dit kost niet alleen

veel energie en tijd van de jeugdbeschermer, maar veroorzaakt ook veel ruis in de communicatie. Een eerlijke, duidelijke en transparante communicatie naar alle partijen is dan ook een voorwaarde om de hulp/begeleiding te laten slagen.

De jeugdbeschermer voert in principe alleen gesprekken met beide ouders samen en niet met ouders afzonderlijk. De gezamenlijke gesprekken voorkomen dat het contact tussen de ouders via de jeugdbeschermer loopt en de jeugdbeschermer tussen de ouders in komt te staan. De schijn van partijdigheid wordt op deze manier weggenomen. Ouders krijgen niet de gelegenheid om de jeugdbeschermer in te zetten voor zichzelf en tegen de andere ouder. Dit voorkomt ruis in de communicatie en maakt het risico kleiner dat de focus op de strijd gericht blijft.

De jeugdbeschermer spreekt de ouders aan op hun gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het welzijn van hun kind, ook na hun scheiding. Hierdoor krijgt de jeugdbeschermer een beter beeld van de situatie. Ouders worden gedwongen samen beslissingen te nemen.

Tijdens de gesprekken zet de jeugdbeschermer het kind centraal. Ter ondersteuning hiervan vraagt hij ouders een foto van hun kind mee te nemen die tijdens het gesprek op tafel ligt.

De gesprekken gaan over behoeften, de (emotionele) veiligheid en de ernstige ontwikkelingsbedreigingen voor hun kind, en wat er nodig is om die bedreigingen af te wenden of op te heffen en de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de ouders hierin.

Soms kan de strijd tussen ouders zo hoog opgelopen zijn, dat een gezamenlijk gesprek (nog) niet constructief is. Dan is eerst tijd nodig om de relatie tussen de ouders te de-escaleren in individuele gesprekken. Hoeveel tijd jeugdbeschermer en ouders hiervoor nemen, moeten zij vooraf afspreken en afstemmen op het belang van de kinderen.

Eén van de ouders kan ook aangeven zich niet veilig te voelen om met de andere ouder in gesprek te gaan. De jeugdbeschermer moet dit bespreekbaar maken en vragen wat er nodig is om wel als ouders samen een eerste gesprek te kunnen voeren. Optie is dat de ouders iemand uit hun netwerk meenemen die hen kan steunen. De overweging iemand mee te nemen en wie dat zal zijn, moet altijd in gezamenlijk overleg met beide ouders plaatsvinden om te zorgen dat dit daadwerkelijk een toegevoegde waarde heeft.

Scheidingseducatie geeft ouders in het algemeen inzicht in de betekenis van de scheiding voor hun kinderen. Daarnaast is de scheidingsmelding een belangrijk onderdeel van het verandertraject bij complexe scheidingen. Voor hun kind is het belangrijk dat ouders zelf vertellen dat ze besloten hebben om te gaan scheiden. Door de scheidingsmelding hoort hun kind direct dat de scheiding een besluit van de ouders is en niet zijn schuld.

4.7 Samenwerking in jeugdzorgketen

De noodzaak van transparante communicatie geldt ook voor de ketenpartners onderling. Zij moeten omwille van de integriteit van de methodiek zowel binnen de eigen organisatie als met de partners in de jeugdzorgketen afspreken dat elke schakel in de keten dezelfde boodschap geeft aan de ouders en hun kind: het belang van de jeugdige staat centraal en beide ouders worden samen op hun verantwoordelijkheid als opvoeders aangesproken. Over de onderlinge afstemming maken de ketenpartners concrete afspraken. In elke regio worden deze afspraken nader afgestemd.

Belangrijk is dat de ketenpartners de boodschap aan de ouders als gezamenlijke opvoeders al vanaf het onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming uitdragen. De Raad voert al bij haar onderzoek gesprekken met beide ouders samen.

Tijdens de zitting spreekt de rechter de ouders samen aan. Het ondersteunt (de werkzaamheid van) de methodiek, wanneer de rechter in zijn uitspraak ook aandacht besteedt aan het belang van gezamenlijke gesprekken met beide ouders. Dit is echter nog geen landelijke vanzelfsprekendheid. Hiervoor dienen op landelijk en/of regionaal niveau afspraken gemaakt te worden.

Voor de continuïteit van de ondersteuning en hulpverlening is het van belang om met de (regionale) zorgaanbieder afspraken te maken over (afstemming over) het verlenen van passende zorg aan deze jeugdigen en hun ouders.

4.8 Houding gericht op leren en reflectie

Gestructureerde besluitvorming ondersteunt de gefundeerde, planmatige aanpak in de begeleiding van gezinnen. Dit kan de kwaliteit van professioneel handelen bevorderen (Bartelink, 2013). Dat zegt echter nog niets over de overeenstemming tussen professionals over de gemaakte keuzen en genomen besluiten. Bij individuele beslissingen is er over het algemeen weinig onderlinge overeenstemming, ook al maken ze gebruik van gestructureerde besluitvormingsmodellen (Bartelink e.a., 2013; Berben, 2000, Ten Berge, 2011). In de jeugdzorg zijn de variaties van deze modellen voor complexe probleemsituaties erg groot. Er bestaat geen handleiding of protocol welke besluiten in welke situaties de juiste zijn. Voor onderlinge overeenstemming over keuzen en besluiten is er dan ook gezamenlijk overleg en reflectie op het handelen nodig. Hierbij kunnen zich ethische dilemma's voordoen. In professioneel, multidisciplinair overleg kunnen professionals overwegingen en besluiten spiegelen aan morele, maatschappelijke normen en waarden (moreel beraad). Gezamenlijk gedragen en moreel verantwoorde besluiten maken het professioneel handelen transparant en navolgbaar. Ze geven een gezamenlijk gedragen, intersubjectieve waarheid. De gezamenlijke reflectie leidt tot een continu leerproces bij jeugdbeschermers.

5 Werkproces Complexe Scheidingen

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de stappen van het werkproces in de praktijk beschreven. In 5.2 wordt aangegeven uit welke fases en stappen het proces bestaat. Daarna volgt een beschrijving per fase. Hierbij wordt in principe uitgegaan van 'nieuwe' zaken. Dit zijn zaken waarbij de kinderrechter een ondertoezichtstelling oplegt omdat de scheidingsproblematiek tussen ouders een bedreiging vormt voor de ontwikkeling van een jeugdige. Ouders kunnen ook gaan scheiden wanneer hun kind al onder toezicht staat. De problematiek hoeft dan niet per se te escaleren. De jeugdbeschermer besteedt dan al meteen aandacht aan de gevolgen van de scheiding voor de jeugdige. Mogelijke bedreigingen voor de ontwikkeling worden in het plan van aanpak opgenomen.

5.2 Fases werkproces

De werkwijze bij complexe scheidingen is een cyclisch proces, waarbij de jeugdbeschermer voortdurend een inschatting maakt van de situatie, de escalatie van de strijd tussen de ouders, van de ontwikkelingsbedreigingen voor de betrokken kinderen en op basis van de ernst van de situatie actie onderneemt en termijnen afspreekt. In alle fases van het begeleidingstraject blijft de jeugdbeschermer deze cyclus doorlopen. De aard van de activiteiten verandert wel.

Het werkproces bij de Methodiek Complexe Scheidingen bestaat uit de volgende vier fases:

- Fase 0 is de voorbereidingsfase in de periode dat de OTS nog niet is uitgesproken.
 - Deze voorbereidende fase begint met het onderzoeksrapport door de Raad voor de Kinderbescherming en de zitting van de kinderrechter over het verzoek voor de OTS.
 - BJZ/ GI ontvangt de beschikking OTS met een opdracht van de Kinderrechter.
 - Ouders en kinderen ontvangen een brief met toelichting en uitnodiging.
 - Via een intakeformulier kunnen ouders praktische informatie geven (bv. over ouder-schapsplan).
- Fase 1 is de startfase en duurt zes weken.
 - Aan de hand van dossier en gesprekken maakt de gedragswetenschapper en/of jeugdbeschermer een inventarisatie van:
 - betrokken personen in het sociale en professionele netwerk en onderlinge relaties;
 - feiten: voorgeschiedenis, escalatie van de strijd, zorgen en krachten;
 - bedreigingen voor de ontwikkeling;
 - de weging van de ernst van de situatie;
 - Op basis van de informatie wordt besloten op welk moment het sociale netwerk betrokken wordt en hoe.
 - Op basis van de informatie wordt besloten op welk moment een netwerkconferentie georganiseerd wordt.
 - Vervolgens stellen jeugdbeschermer, ouders en kinderen een plan van aanpak op.
- Fase 2 is de uitvoeringsfase van complexe scheiding tussen partners naar gezamenlijk ouderschap. Deze fase duurt 20 tot 36 weken. Jeugdbeschermer en gezin (en netwerk) werken samen aan de gestelde doelen om de OTS op te kunnen heffen. Na een half jaar volgt een evaluatie van de mate van (positieve) verandering van de situatie voor de kinderen. Na negen maanden dient er een duidelijke positieve verandering te zijn.
- Fase 3 is de borging van het gezamenlijk ouderschap en duurt drie maanden. De doelen die zijn bereikt worden bestendigd. Als de ontwikkelingsbedreigingen zijn opgeheven, kan de OTS beëindigd worden. Als dit binnen de gestelde termijn niet lukt en de doelen niet bereikt worden, worden de consequenties besproken. In het belang van de jeugdige wordt een kernbeslissing genomen over het vervolg.

Deze fase kan verlengd worden als de borging onvoldoende stevig is. Voortzetten van ondersteuning is ook mogelijk in vrijwillig kader.

5.3 Fase 0: Voorbereiding

Wettelijk begint de taak van de jeugdbescherming om de ondertoezichtstelling uit te voeren op het moment dat de kinderrechter de maatregel oplegt. In de praktijk begint de voorbereiding voor de uitvoering van een maatregel echter eerder. De jeugdbeschermer wordt al eerder geïnformeerd dat de Raad voor de Kinderbescherming een beschermingsonderzoek uitvoert naar de noodzaak van een OTS. Hij kan ook zelf de Raad voor de Kinderbescherming vragen om een beschermingsonderzoek uit te voeren. De jeugdbeschermer (of een collega) gaat naar de zitting waarop de Kinderrechter het verzoek van de Raad om een maatregel op te leggen beoordeelt. Hij weet dan nog niet of de maatregel ook daadwerkelijk opgelegd wordt.

5.3.1 Zitting verzoek tot OTS

Zodra BJz of de gecertificeerde instelling het rapport van de Raad voor de Kinderbescherming heeft ontvangen, leest een gedragswetenschapper of jeugdbeschermer dit. Als het om een situatie gaat waarbij sprake is van scheiding tussen de ouders, bepaalt de gedragswetenschapper in overleg met de teammanager of het om een complexe scheiding gaat en of hij de uitvoering van de OTS toewijst aan de medewerker of het team met deskundigheid in complexe scheidingen. Op basis van de eerste inschatting van de escalatie van de strijd en de ernst van de situatie bepaalt hij de lijn. Is sprake van een erg onveilige situatie voor de betrokken kinderen en ernstige ontwikkelingsbedreigingen, dan maakt de jeugdbeschermer meteen een concreet veiligheidsplan. Op dat moment maakt het team ook de keuze voor begeleiding door één of twee jeugdbeschermers.

Bij de zitting is altijd een jeugdbeschermer aanwezig, mits de rechtbank dit toestaat. Dit is bij voorkeur de jeugdbeschermer die de uitvoering van de OTS op zich gaat nemen. De jeugdbeschermer legt tijdens de zitting de werkwijze van begeleiding uit. In overeenstemming met de beschikking van de kinderrechter vinden gesprekken altijd met beide ouders samen plaats. Daarnaast voert de jeugdbeschermer afzonderlijke gesprekken met de kinderen zonder aanwezigheid van de ouders.

5.3.2 Brief aan ouders en kinderen

Wanneer de OTS is uitgesproken stuurt de (team)manager de ouders en kinderen een standaardbrief met uitleg over de werkwijze bij de begeleiding. Bij de brief van de teammanager krijgen de ouders een folder met informatie over de gevolgen van een complexe scheiding voor kinderen, een uitleg van de werkwijze en de juridische aspecten ervan. Afhankelijk van hun leeftijd krijgen ook de kinderen een folder. Op deze manier zijn vanaf aanvang het kader, de grenzen van wat kan en wat van ouders en kinderen verwacht wordt, duidelijk (aangegeven).

De brief bevat ook een uitnodiging voor een eerste gesprek. De (team)manager vraagt de ouders om een foto van hun kind mee te nemen naar het eerste gesprek. De jeugdbeschermer legt deze foto midden op tafel. Op deze manier komt het kind letterlijk in het midden te staan. Het helpt zowel de ouders als de jeugdbeschermer om de aandacht op het kind te blijven richten.

Ouders worden beiden bij het oudergesprek verwacht. Als een van beide niet aanwezig is, gaat het gesprek niet door. Er kunnen redenen zijn waarom een gezamenlijk gesprek (nog) niet mogelijk is en juist escalerend kan werken. Bijvoorbeeld bij dreiging of (huiselijk) geweld of als de veiligheid van de kinderen in het geding is. Dan kunnen (eerst) individuele gesprekken nodig zijn. De jeugdbeschermer moet dan (met het team) nagaan hoe hij toe kan werken naar gezamenlijke gesprekken. Deze zijn een voorwaarde om inzicht te krijgen in hoe de ouders gezamenlijk het ouderschap kunnen gaan invullen en welke ondersteuning zij hierbij nodig hebben. De gezamenlijke gesprekken kunnen ook inzicht geven in de onmogelijkheid van de ouders om samen te werken. Dan is het nodig dat ouders in zogenaamd parallel solo-ouderschap de zorg verdelen.

Als ouders weigeren gezamenlijk in gesprek te gaan, kan de jeugdbeschermer een voor-aankondiging schriftelijke aanwijzing (SA) geven en vervolgens, indien nodig, een SA.

5-3-3 (Kern)beslissingen vooraf

Op basis van het raadsrapport en andere beschikbare informatie ontstaat een eerste beeld van de situatie. Het team moet vervolgens multidisciplinair beslissingen nemen over de uitvoering van de OTS aan de hand van de volgende onderwerpen:

- De ernst van de ontwikkelingsbedreiging en de (on)veiligheid voor de jeugdige.
- De urgentie van een acuut veiligheidplan (bij score 7, 8 of 9 op de escalatieladder).
- Hoeveel jeugdbeschermers de OTS gaan uitvoeren en in welke samenwerkingsvorm.
- Noodzaak tot afwijking van gezamenlijke gesprekken met de ouders en de termijn van individuele gesprekken.

5-4 Fase 1: Startfase

Zodra de kinderrechter formeel heeft beschikt, kan de jeugdbeschermer de ondertoezichtstelling uitvoeren. Hij begint met een inventarisatie aan de hand van dossieranalyse en gesprekken met betrokkenen. Op een intakeformulier kunnen ouders al een aantal praktische gegevens invullen (o.a. over het ouderschapsplan). Alle informatie samen vormt de basis voor het Plan van aanpak. Dit stellen ouders, kinderen en jeugdbeschermer samen op. De startfase duurt zes weken, van beschikking tot plan van aanpak.

5-4.1 Dossieronderzoek

Voordat er een OTS is uitgesproken, is er reeds veel gebeurd. Behalve de ouders hebben zich al veel partijen bezig gehouden met de problemen rond de scheiding. Deze partijen hebben allemaal op hun manier en in meer of mindere mate invloed (gehad) op het proces en op de strijd. Het scala aan partijen varieert van nieuwe partners, familieleden en school tot hulpverleners en advocaten van opa en oma. Ook de ingezette acties en hulpverlening variëren.

Tijdens de startfase analyseren de jeugdbeschermer en/of de gedragswetenschapper uitvoerig het dossier om een zo compleet mogelijk beeld van de situatie te krijgen. Het gaat om een inventarisatie van:

- belangrijke personen en steunbronnen uit het netwerk (wie zijn de mensen), hun onderlinge relaties en de invloed op de scheidingssituatie;
- de escalatie van de strijd en factoren uit heden en verleden die hieraan bijdragen, waaronder de juridische strijd, de zorgen en de krachten (de feiten);
- de ernst van de bedreigingen door de scheiding en aanhoudende strijd tussen ouders voor de ontwikkeling van de jeugdige;
- de noodzakelijke acties en urgentie om de bedreigingen op te heffen.

Deze inventarisatie besteedt specifiek aandacht aan scheidingsgerelateerde factoren, zoals scheidingsmelding en rouwfases. Tijdens de gesprekken met ouders en kinderen en, zo mogelijk, het netwerk wordt dit beeld aangevuld en worden doelen geformuleerd voor het plan van aanpak.

In deze fase is het niet alleen belangrijk om goed zicht te krijgen op de actuele situatie en mogelijke bedreigingen, maar ook op de voorgeschiedenis. Het in kaart brengen van gebeurtenissen uit het (recente) verleden geeft aanknopingspunten voor de begeleiding en ondersteuning. Wanneer zicht is op factoren en activiteiten die escalierend en de-escalierend werken, kan een herhaling van zetten vermeden worden en een stap vooruit gezet worden in het traject. Zo is bijvoorbeeld het 'Drie huizen model' een hulpmiddel dat veelvuldig gebruikt wordt om met kinderen te praten.

5-4.1.1 Inventarisatie netwerk en steunbronnen

Een jeugdige maakt deel uit van het gezinsysteem en van de bredere omgeving. Veel personen beïnvloeden het opgroeien en de ontwikkeling van de jeugdige. Zij kunnen steun

bieden aan de jeugdige en de ouders in moeilijke tijden, zoals rond de scheiding. Hun informatie over de situatie is belangrijk om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen. Er zijn veel varianten van de nieuwe gezinssituatie na de scheiding. Een van de ouders of beide ouders kunnen een nieuwe partner hebben met wie ze samenwonen. De nieuwe partners kunnen ook al kinderen hebben. Deze nieuwe partners (stiefouders) hebben direct invloed op het gezinssysteem en de onderlinge relaties.

Voor veel grootouders verandert het contact met hun kleinkind, vaak in negatieve zin (Geurts, 2012). Ze moeten opnieuw uitvinden hoe ze bijvoorbeeld verjaardagen moeten vieren, samen de feestdagen kunnen invullen of uitstapjes met hun kleinkind kunnen realiseren. Grootouders doen veel moeite om het contact in stand te houden en kunnen belangrijke steun en continuïteit bieden aan hun kleinkind.

Het is dan ook essentieel om de belangrijke personen uit het netwerk vanaf de start te betrekken en hen voorlichting te geven over de gevolgen van een complexe scheiding.

De jeugdbeschermer moet in kaart brengen wie vanuit het sociale netwerk en uit de hulpverlening betrokken zijn geweest bij het gezin en wat hun rol is (geweest), wie de belangen kan behartigen van de jeugdige en wie steun kan bieden aan jeugdige en/of ouders. Belangrijk is ook om inzicht te krijgen in wie de beslissingen neemt en of ouders hiervoor mandaat hebben. Soms moet een van de ouders nog verantwoording afleggen over gemaakte afspraken aan zijn of haar nieuwe partner of aan de grootouders.

Er zijn verschillende hulpmiddelen om inzicht te krijgen in het netwerk, de belangrijke personen daarin, hun relaties en hun invloed op de scheidingssituatie. Met een genogram (bolletjesschema) of sociogram kan de jeugdbeschermer op een neutrale en veilige manier de relaties binnen een familie of gezin verhelderen. De gezinsleden krijgen op deze manier de gelegenheid om hun verhaal te vertellen, vanuit hun referentiekader. Het is een hulpmiddel om concreter te vragen naar feiten en opvattingen over leven en welzijn. Dit geeft inzicht in het verband tussen feiten en gebeurtenissen enerzijds (zoals religieuze, politieke, etnische achtergrond, contacten met justitie, verslavingen, beroep, leeftijd van verlaten ouderlijk huis), en relaties in het leven van familieleden en hun opvattingen over leven en welzijn anderzijds. Op deze manier kunnen jeugdbeschermer, ouders en netwerk beter zicht krijgen op de invloed van thema's als verlies van familie, de gezinseenheid, huwelijk, toekomstverwachtingen, hechting/veiligheid, steun en identiteitsvorming.

Inzicht in de (destabiliserende) invloed van belangrijke gebeurtenissen, zoals het overlijden van belangrijke steunfiguren binnen een familie, of de geboorte van kinderen, kan bijdragen aan het doorbreken van destructieve patronen. Het verhelderen en bespreekbaar maken van deze gebeurtenissen kan ertoe leiden dat ouders en/of familieleden andere keuzen gaan maken en constructief leren omgaan met de scheiding.

Ook inzicht in het eerder betrokken formele netwerk is van belang. Soms zijn betrokken hulpverleners ingezogen in het systeem. Deze zijn loyaal naar één van de ouders. Dit maakt het moeilijk de regie te voeren als jeugdbeschermer. Hierin is het belangrijk dat hulpverleners vanaf de start met elkaar op één lijn zitten en één boodschap uitdragen. Eventueel kunnen voorgaande hulpverleners aanschuiven bij het eerste gezamenlijk overleg met de ouders.

5.4.1.2 Zorgen, krachten en ontwikkelingsbedreigingen

De jeugdbeschermer zet dus eerst de belangrijke personen en gebeurtenissen op een rij. Vervolgens inventariseert hij met jeugdige, gezin en netwerk wat de krachten zijn, waarover iedereen zich zorgen maakt en wat hierbij de complicerende factoren zijn. De relevante factoren hebben betrekking op drie levensdomeinen:

- de ontwikkelingsbehoeften van de jeugdige,
- de capaciteiten van de ouders (opvoeders) om in die behoeften te voorzien en
- de invloed van gezins- en omgevingsfactoren op de capaciteiten van zowel ouders als jeugdige.

Probleemgebieden kinderen

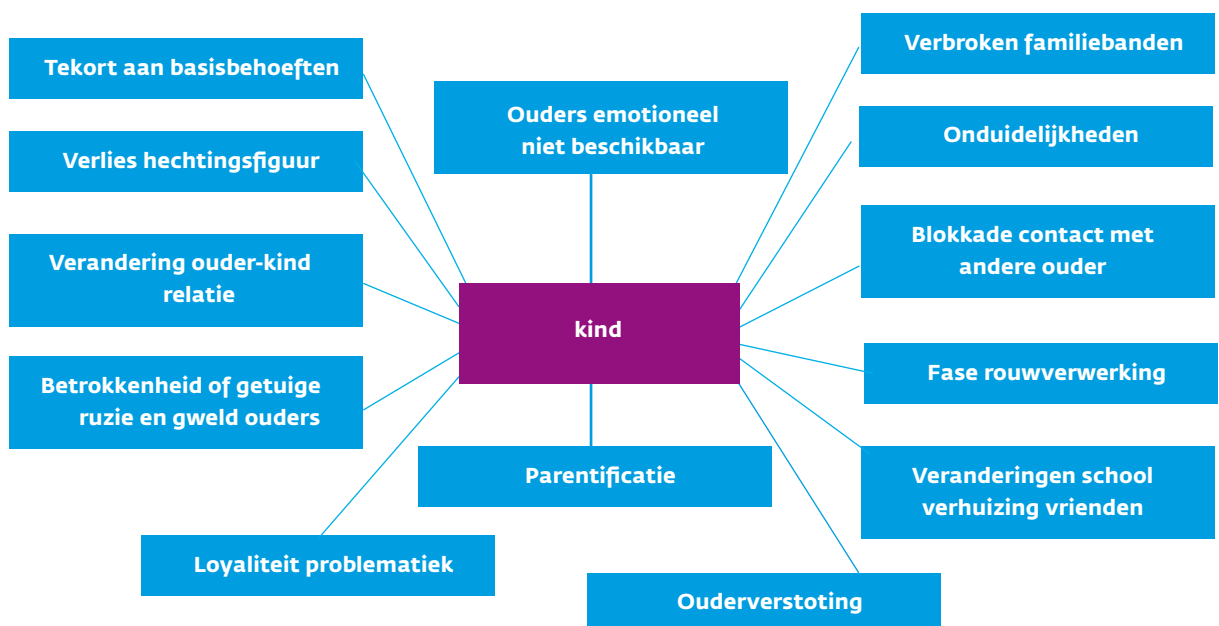
Voor kinderen is de situatie voor, tijdens en na de scheiding van hun ouders lastig. Het verlies van de veilige basis, en het accepteren van en betekenis geven aan de nieuwe situatie, brengen extra ontwikkelingstaken met zich mee. Om de moeilijkheden die hiermee gepaard kunnen gaan inzichtelijk te maken, zijn deze ingedeeld in dertien probleemgebieden die zijn afgeleid van de domeinen kind, opvoeding en omgeving (zie figuur 3).

Aan de hand van deze probleemgebieden kan de jeugdbeschermer de zorgen en krachten in kaart brengen. Hij dient kritisch na te gaan welke signalen of juist het ontbreken van signalen bij de jeugdige een zorg kunnen zijn. Dat kunnen bijvoorbeeld signalen van stress, emotionele instabiliteit, problemen op school of druggebruik zijn. Hierbij moet de jeugdbeschermer rekening houden met de leeftijd van de jeugdige en nagaan of gedrag daarbij past. In figuur 1 staan de basale ontwikkelingsbehoeften van de jeugdige en aspecten in de opvoeding omschreven, waarmee de jeugdbeschermer een beeld kan vormen van risico's en beschermende factoren. Belangrijk knelpunt bij scheiding is hoe de ouders hun opvoedingstaak uitvoeren. De jeugdbeschermer dient dan ook goed te letten op de relatie tussen kind en beide ouders en op veranderingen door de scheiding. Ouders kunnen zo intensief met de verwerking van rouw/verlies bezig zijn, dat ze weinig (emotionele) ruimte hebben voor hun kind.

Vragen om de zorgen voor kinderen bij scheiding te inventariseren zijn:

- Zijn er stresssignalen bij het kind?
- Zijn er signalen van loyaliteitsproblematiek?
- In welke fase van rouwverwerking/verlies zit het kind?
- Zijn de kinderen betrokken /getuige geweest van ruzie en geweld van ouders?
- Zijn de ouders emotioneel beschikbaar voor het kind?
- Wat is er veranderd in de ouder-kind relatie?
- Hoe is de zorg verdeeld? Is er contact met de andere ouder of is deze geblokkeerd?
- Zijn er veranderingen in de leefomgeving door de scheiding?
- Zijn er signalen van parentificatie?
- Is er sprake van verlies van een hechtingsfiguur?
- Is er sprake van verbroken familieverbanden en met wie?
- Komt het kind iets tekort door de scheiding?
- Zijn er voor het kind onduidelijkheden, bijvoorbeeld over de woonplek en omgang

Figuur 3

Behalve zorgpunten rond kinderen moet de jeugdbeschermer ook de beschermende factoren voor kinderen inventariseren. Uit wetenschappelijk onderzoek (zie Theoretisch Fundament Complexe Scheidingen) komen diverse factoren naar voren die de kans op negatieve gevolgen voor kinderen binnen een scheidings situatie verkleinen:

- Zo min mogelijk confrontatie met ouderlijke conflicten: langdurende conflicten tussen gescheiden ouders hebben negatieve gevolgen voor kinderen. Als ouders in staat zijn conflicten te beheersen en over de kinderen blijven communiceren, zijn de gevolgen voor kinderen meestal minder ernstig.
- Een goed functionerende, thuiswonende en emotioneel beschikbare ouder: tijdens de scheidingsperiode functioneren veel ouders niet optimaal. Een scheiding is een pijnlijk, langdurend proces waarin het ouders tijd kost zich aan te passen aan de nieuwe situatie. Een kind heeft echter grote behoefte aan een ouder die emotioneel beschikbaar is. Het werkt beschermend wanneer ouders oog hebben voor de zorgen en problemen van hun kind en hierover praten met hun kind.
- Kinderalimentatie: het ontvangen van kinderalimentatie is niet alleen beschermend in materieel opzicht. De uitwonende ouder geeft hiermee het kind ook het gevoel dat het nog belangrijk gevonden wordt. Dit kan ook een averechts effect hebben. Wanneer de ouder uitdraagt dat de alimentatie hem/haar bepaalde rechten geeft op bv. contact met het kind. Dan wordt het een middel om het kind in de strijd te betrekken.
- Autoritatief ouderschap: kinderen hebben behoefte aan enerzijds warmte en anderzijds structurering en controle. Deze aspecten van opvoeding zijn voor kinderen een essentiële bron van veiligheid en stabiliteit. Juist in de turbulente tijd van de scheiding heeft een kind behoefte aan consequent gedrag, vaste regels en duidelijke communicatie, terwijl ouders juist in de verleiding komen om het tegenovergestelde te doen.
- Competentie en vaardigheden van het kind om situaties het hoofd te bieden: probleemoplossend vermogen, zelfinzicht en sociale competentie.
- Begrip en steun van de sociale omgeving, zoals familie, buren, leerkrachten, enzovoort.
- Toegang tot specifieke therapeutische interventies voor kinderen van gescheiden ouders.

Probleemgebieden ouders

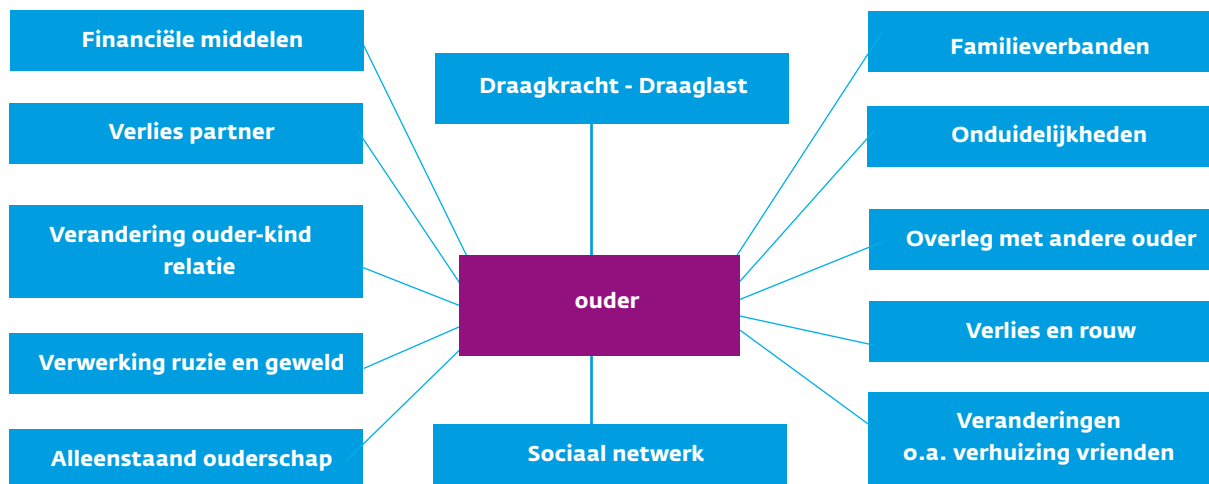
Ook bij ouders in de opvoedingssituatie doen zich zorgen en krachten voor, die van belang zijn voor de ontwikkeling van het kind (zie figuur 1). Kinderen krijgen door de scheiding extra ontwikkelingstaken en ouders moeten hun opvoedtaken hierop aanpassen. De draagkracht-draaglast verhouding bij ouders kan door een problematische scheiding sterk uit balans zijn. Opvoedtaken van ouders komen door de scheiding onder druk te staan. Voor alleenstaande (verzorgende) ouders is de combinatie van de opvoeding met extra opvoedtaken, werk en andere taken zwaar. Zowel voor de verzorgende ouder, bij wie de jeugdige zijn hoofdverblijf heeft, als voor de andere ouder, verandert er veel. Dit is ook het geval bij co-ouderschap. De dagelijkse routine verandert en zal opnieuw vorm moeten krijgen. Luisteren en aandacht geven aan het kind zijn dan meer nodig, maar de ouders kunnen dit soms moeilijk opbrengen. De ouders moeten een nieuw evenwicht en een nieuw ritme zoeken in het uitvoeren van de opvoedtaken. Vaak lukt dit op eigen kracht en kunnen de ouders op eigen steunbronnen terugvallen. Door de scheiding kan echter de beschikbaarheid van deze steunbronnen gedeeltelijk of geheel wegvallen, bijvoorbeeld na een verhuizing naar een andere plaats.

De specifieke gebieden waarop problemen van gescheiden ouders zich voordoen, staan in figuur 4 beschreven. Zorgen in de opvoedingssituatie zijn de langdurende onduidelijkheden voor de ouders, die daarin direct en indirect doorwerken. Voorbeelden zijn langdurende juridische procedures over gezag en omgang, alimentatie en boedelverdeling. Een scheiding kan vaak leiden tot een lagere sociale status van de ouders, een verslechterde financiële positie, vooral voor vrouwen, en, hiermee samenhangend, een vermindering van de kwaliteit van wonen.

Bij een complexe scheiding worden de banden met de familie van de ex-partner vaak gedeeltelijk of geheel verbroken. Het verbreken van de contacten met grootouders, ooms, tantes en neefjes en nichtjes, verkleint het beschikbare netwerk. Daarnaast levert scheiden nogal eens verdeeldheid op binnen families. Bij een complexe scheiding

vraagt de ouder vaak aan de directe familie om het met zijn of haar standpunten eens te zijn. Dat kan ondersteunend zijn voor de ouder, maar kan zeker ook het conflict versterken.

Figuur4

Als door de scheiding het steunende gezinsleven wegvalt, kan dit negatieve gevolgen hebben voor de opvoedingssituatie en dus voor het kind. Individuele problemen van de ouders kunnen een extra belasting vormen. Ouders kunnen door psychische problemen ernstig belemmerd worden in hun functioneren en dus ook in de opvoeding. Ouders met een (licht) verstandelijke beperking kunnen zich niet zo goed verplaatsen in het perspectief van hun kind. Ze begrijpen het gedrag en de behoefte van hun kind niet altijd. Hierdoor kunnen basale voorwaarden van de opvoeding in het gedrang komen. De opvoedingssituatie kan minder stabiel worden en onvoorspelbaar.

5.4.1.3 Risicotaxatie

Met behulp van de escalatieladder krijgt de jeugdbeschermer inzicht in de mate van strijd tussen de gescheiden ouders. De fase van de strijd, waarin de ouders zich bevinden, bepaalt mede het risico op ontwikkelingsbedreigingen voor de kinderen en de urgentie om een veiligheidsplan op te stellen. Al in de voorbereidingsfase wordt een eerste taxatie van de risico's gedaan. In de startfase gebeurt dit opnieuw met alle informatie uit het dossier en uit gesprekken met alle belangrijke personen.

Bevinden beide ouders of een van hen zich in fase 8 van de escalatieladder, dan is er een wezenlijk risico dat de ene ouder de andere ouder en/of de kinderen iets aandoet. In deze situaties moet de jeugdbeschermer een veiligheidsplan maken en dit in een multidisciplinair team in de keten bespreken, zoals met medewerkers van school, politie, de GGZ en eventuele andere betrokken hulpverleners. In fase 7 is het aan te raden om multidisciplinair overleg te voeren en een (voorlopig) veiligheidsplan op te stellen. Dit kan de jeugdbeschermer met ouders bespreken en bij oplopend conflict meteen inzetten.

5.4.1.4 Kernbeslissingen na dossieronderzoek en vóór gesprekken

Het dossieronderzoek geeft een gedetailleerder inzicht in de situatie dan het Raadsonderzoek. Met dit genuanceerder beeld moeten de jeugdbeschermer(s) en gedragswetenschapper de gesprekken met ouders en kinderen goed voorbereiden. In multidisciplinair overleg moeten, net als in de voorbereidende fase, (opnieuw) de besluiten voor de uitvoering van de OTS onderbouwd worden. De onderwerpen die hiervoor de basis vormen zijn deels dezelfde als in de voorbereidende fase:

- de ernst van de ontwikkelingsbedreiging en de (on)veiligheid voor de jeugdige;
- de urgentie van een acuut veiligheidplan (bij score 7, 8 of 9 op de escalatieladder);
- hoeveel jeugdbeschermers de OTS gaan uitvoeren en in welke samenwerkingsvorm, de rolverdeling en onderlinge afstemming tussen betrokken professionals, en de ondersteuning door gedragswetenschappers en managers;
- de noodzaak tot afwijking van gezamenlijke gesprekken met de ouders en de termijn van individuele gesprekken;
- de reden om een verzoek tot onderzoek te doen bij de Raad voor de Kinderbescherming;
- de volgorde van gesprekken met kinderen en ouders afzonderlijk en samen;
- welke personen uit het sociale netwerk worden betrokken en hoe dit gebeurt;
- of een netwerkconferentie belegd wordt, op welke termijn en met wie;
- of personen uit het professionele netwerk worden benaderd, wie, de onderlinge afstemming en rolverdeling,

5.4.2 Gesprekken

Om te voorkomen dat de jeugdbeschermer in de strijd tussen de ouders betrokken wordt, dient hij alle gesprekken goed voor te bereiden. Hij moet de regie houden over de besprekpunten, de tijd voor overleg, planning (termijn, aantal gesprekken, volgorde van gesprekken ouders en kinderen, periode tussen gesprekken) en de wijze van communiceren. De voorbereiding is gericht op houding en inhoudelijke onderwerpen. Voor elk gesprek maakt hij een agenda met besprekpunten. Het is belangrijk om de communicatie helder en transparant te houden en verwachtingen over en weer te verhelderen. De jeugdbeschermer moet ouders het belang van transparante communicatie duidelijk maken, en afspraken maken met de ouders en kinderen over de wijze van informeren. Inhoudelijke onderwerpen ter voorbereiding zijn de grond van de OTS, de opdracht van de kinderrechtter, meervoudige partijdigheid, de valkuilen, rolverdeling, juridische kanten, aanwezigheid van een ouderschapsplan, toewerken naar een concept PvA en bepalen van de lijn. Scheidingseducatie is van belang om de ouders duidelijk te maken welke gevolgen scheiding heeft voor hun kind. Klachten van ouders kunnen op de agenda gezet worden. De bespreking kan een voorbeeld voor ouders zijn om conflicten met elkaar op te lossen.

Het eerste gesprek met ouders (en kinderen) is cruciaal omdat de jeugdbeschermer hierin de lijn neerzet voor het hele traject en zo de toon voor de begeleiding en samenwerking bepaalt. De jeugdbeschermer moet zich dan duidelijk positioneren. Dit eerste gesprek bereidt hij voor met een gedragswetenschapper. Is gekozen voor twee jeugdbeschermers, dan bereiden zij alle gesprekken samen voor.

Zoals al eerder genoemd, kunnen ouders weigeren deel te nemen aan gezamenlijke gesprekken. De jeugdbeschermer moet in elke situatie zorgvuldig overwegen hoe hij met de weigering omgaat. Afwijken van gezamenlijk overleg moet goed onderbouwd worden.

In principe zit er weinig tijd tussen de gesprekken met de ouders en met de kinderen. De gesprekken met ouders vinden eerst plaats, dan die met de kinderen en dan die met zowel ouders als kinderen. Afhankelijk van de situatie kan de jeugdbeschermer voor een andere volgorde van gesprekken kiezen.

Eerste gesprek met de ouders

Het eerste gesprek tussen ouders en jeugdbeschermer is een kennismaking. De ouders hebben tijd nodig om de scheiding te verwerken en een weg te vinden in hun nieuwe rol. De jeugdbeschermer maakt hen duidelijk dat hij dit respecteert. In het eerste gesprek krijgen de ouders de gelegenheid om te 'spuien'. De erkenning van de pijn en emoties is een voorwaarde om een partnerschap met de ouders aan te kunnen gaan.

Tegelijkertijd moet de jeugdbeschermer vanaf de start duidelijk het kader en de grenzen van hun samenwerkingsrelatie aangeven. Dit voorkomt onnodige discussie en ruis in de communicatie. De jeugdbeschermer moet de ouders duidelijk maken dat hij het belang van de jeugdige behartigt. Vanuit de OTS dient hij een beschermingstaak uit te voeren. Hun verwachtingen moeten op elkaar afgestemd worden. Tijdens het eerste ge-

sprek moet de jeugdbeschermer informatie geven over het doel van de OTS, werkwijze en verwachtingen verhelderen, en duidelijk maken dat het belang van het kind centraal staat.

Hij dient aandacht te besteden aan de uitwisseling van informatie uit de aparte gesprekken met ouders en met kinderen, waarbij hij uitdrukkelijk de privacy van de kinderen bespreekt. Verder is het belangrijk om met ouders te bespreken wie voor het kind belangrijk en steunend is en mogelijk kan zijn, en wie voor zowel jeugdige als ouders praktisch en emotioneel beschikbaar is. Hij kan hierbij overwegen voorgaande hulpverleners uit te nodigen om samen één lijn in de ondersteuning uit te zetten.

Tegelijkertijd geeft de jeugdbeschermer in het eerste gesprek al aan dat er in het belang van de kinderen een termijn aan het veranderingsproces gesteld wordt. In een vervolgesprek spreekt hij de exacte termijn af waarbinnen ouders een verandering teweeg moeten brengen. Uitgangspunt is dat er binnen een half jaar enige positieve verandering waar te nemen is. De jeugdbeschermer bespreekt tevens wat de consequenties zijn als er na negen maanden nog geen omslag is.

De jeugdbeschermer legt de focus op het kind en de gevolgen van de scheiding op de ontwikkeling. Hij heeft hiervoor verschillende hulpmiddelen, zoals de film *Tears – De Breuklijn* en een foto van de kinderen. Met scheidingseducatie krijgen ouders inzicht in de verschillende aspecten van scheiding die invloed kunnen hebben op (de ontwikkeling van) hun kind en hun relatie. Ouders wordt duidelijk gemaakt welke invloed hun gedrag heeft op hun kind en wat de rechten van hun kind zijn.

De reden van de ondertoezichtstelling wordt besproken. Uitgangspunt is het rapport van de Raad voor de Kinderbescherming. Hierin staan de ontwikkelingsbedreigingen die de kinderrechter heeft bekrachtigd met het uitspreken van de OTS. De jeugdbeschermer gaat ook in op wat de kinderrechter heeft gezegd (beschikking). Hij stelt aanvullende vragen over de situatie, gebeurtenissen en de relaties om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen. Inzicht in de belangen, de juridische procedures, de kindsignalen, het netwerk en de hulpverlening is noodzakelijk om de doelen van de begeleiding en aandachtspunten vast te stellen. Verder bespreekt de jeugdbeschermer de rol van stiefouders en andere belangrijke mensen uit het netwerk. Hij overlegt of en hoe deze personen betrokken en geïnformeerd kunnen worden.

Tijdens het eerste gesprek maakt de jeugdbeschermer in ieder geval voor de eerste zes weken vervolgspraken om het PvA binnen zes weken te kunnen afronden.

Praktische tips voor het eerste gesprek met ouders:

- Kies een neutrale locatie (kantoor, zeker in de startfase).
 - Baken de tijd af.
 - Maak een agenda.
 - Bedenk dat je altijd het tweede gesprek boven op het eerste gesprek legt en dat je hierdoor al beïnvloed kunt worden.
 - Maak je rol direct duidelijk (bespreek dit eerst intern naar aanleiding van de dossieranalyse ondertoezichtstelling).
 - Vraag aan de ouders of je rol voor hen duidelijk is. Wees eerlijk in wat je wel en niet kunt betekenen.
 - Spreek de ouders in eerste instantie aan met u. Pas op met te amicaal zijn! (Daar zit meestal een belang achter!). Ga pas over op je/jouw en gebruik van voornamen nadat dit duidelijk en met instemming van alle partijen is besproken.
 - Bied hoop door aan te geven dat je toekomstgericht werkt (doelen).
 - Wees duidelijk in je vervolgstappen.
 - Neem de ruimte voor oriëntatie op de zaak en het contact leggen met alle betrokkenen. Maak ook duidelijk aan de ouders hoeveel tijd je nodig denkt te hebben en welke stappen je gaat maken. Houd hierin zoveel mogelijk zelf de regie door een vervolgspraak te maken, waarin jij de ouders zult bellen (ouders gaan je anders mogelijk overspoelen). Tip: Vraag aan de ouders hun vragen thuis op papier te zetten voor het volgende gesprek.
 - Spreek af hoe je elkaar informeert. Vermijd eenzijdig mailcontact.
-

Vervolggesprekken met de ouders

De jeugdbeschermer voert zo snel mogelijk na het eerste gesprek een tweede gesprek met ouders. Dit gebeurt uiterlijk binnen twee weken. Hoewel het in de beginfase gaat om de situatie uitdiepen, lopen inventarisatie en begeleiding tijdens de gesprekken met de ouders in elkaar over.

Bij de start is er een taxatie van de risico's op een bedreigde ontwikkeling van de kinderen gedaan met behulp van een instrument (bv. Delta Veiligheidslijst of Lirik). De acute risico's en de zaken die direct moeten veranderen om verdere schade voor de kinderen te voorkomen, komen meteen in het tweede gesprek aan de orde. De jeugdbeschermer bespreekt daarnaast welke zorgen ouders hebben en welke krachten zij bij zichzelf zien. Hij inventariseert ook welke personen in het netwerk van de ouders een ondersteunende rol kunnen vervullen. Ouders hebben na het eerste gesprek kunnen nadenken over het plan van aanpak. Dat kan tijdens dit tweede gesprek verder worden uitgewerkt. De jeugdbeschermer maakt in het tweede gesprek concrete afspraken over gedragsverandering en de bijbehorende termijn.

Tijdens de vervolggesprekken bespreken de jeugdbeschermer en ouders wat er nodig is om de situatie van de kinderen te verbeteren en welke successen behaald dienen te worden. Belangrijk is om met ouders te bespreken hoe zij ervoor gaan zorgen dat de kinderen zich gehoord voelen na het gesprek en zich veilig voelen om weer met ouders mee te gaan. Dit dient als voorbereiding op het gezamenlijke gesprek met het kind. Het is van belang dat er weinig tijd zit tussen het eerste gesprek met de ouders en het gesprek met de kinderen.

Op basis van het conceptplan van aanpak maakt de jeugdbeschermer een agenda met bespreekpunten en frequentie van de gesprekken voor de komende periode.

Hij maakt ook nadere afspraken over mogelijke hulp die aanvullend nodig is, eventuele hulp voor ouders afzonderlijk en over hoe stiefouders en/of andere leden van het netwerk worden betrokken.

Gesprekken met de kinderen

Het is van wezenlijk belang dat de kinderen ook zelf aan kunnen geven hoe het met hen gaat, waar zij last van hebben en wat zij zouden wensen. Kinderen vinden het belangrijk dat er naar hen geluisterd wordt en dat zij betrokken worden. Zij willen gehoord worden door hun ouders, maar ook door neutrale derden. Hoe zij hun wensen uiten en hoe ze betrokken worden, is afhankelijk van hun leeftijd.

De kinderen zijn in principe geïnformeerd door hun ouders over de OTS en (het bezoek van) de jeugdbeschermer. In het eerste gesprek met ouders maakt de jeugdbeschermer een afspraak voor de kennismaking met de kinderen. Hij overlegt ook waar en op welk moment dat gesprek met de kinderen zal plaatsvinden, Dit kan bij de kinderen thuis zijn (vertrouwde en veilige omgeving) of op het kantoor van BJz/GI (neutrale en veilige omgeving). Kinderen krijgen afhankelijk van hun leeftijd, ook een folder waarin de werkwijze staat uitgelegd.

De eerste keer ontmoet en spreekt de jeugdbeschermer het kind bij voorkeur in het huis van de verzorgende ouder. Hij kan een vervolgspraak met het kind maken bij de andere ouder zodat hij inzicht krijgt in beide leefsituaties. Hij dient rekening te houden met het feit dat kinderen thuis bij een van de ouders door hun loyaliteit aan de ouders, dingen kunnen vertellen die niet helemaal kloppen.

Waar de overige vervolggesprekken plaatsvinden dient hij te overleggen met het kind.

Eerste gesprek met de kinderen

Net zoals bij de ouders is het eerste gesprek met het kind een kennismaking. De jeugdbeschermer moet dan uitleggen wie hij is, waarom hij er is en wat de OTS inhoudt. In dit eerste gesprek bespreekt hij ook de verwachtingen van het kind, de manier waarop hij met de informatie van het kind en dus de privacy omgaat, en hoe het traject verder zal verlopen. De jeugdbeschermer neemt de wensen van het kind serieus. Hij geeft aan dat hij er voor het kind is en dat hij/zij altijd bij hem terecht kan als er iets is. Hij fungeert als zijn vertrouwenspersoon en geeft aan wat realistisch is. Hij kan niet acuut alle problemen oplossen.

Op welke manier de jeugdbeschermer de gesprekken met kinderen voert, is afhankelijk van hun leeftijd. Vanaf de leeftijd van vier jaar is het mogelijk met kinderen in gesprek te gaan. Bij kinderen jonger dan vier jaar krijgt de jeugdbeschermer veel informatie over de situatie en onderlinge verhoudingen door observatie van de kinderen en hun interactie met hun ouders en eventuele andere personen.

Gespreksonderwerpen met kinderen die boven de vier jaar zijn

- Waarom komt een jeugdbeschermer praten?
 - Wat doet een jeugdbeschermer precies?
 - Met wie praat de jeugdbeschermer?
 - Wat doet de jeugdbeschermer met wat het kind vertelt (privacy)?
 - Wat vindt het kind leuk en wat is moeilijk nu de ouders niet meer bij elkaar wonen?
 - Hoe ervaart het kind de nieuwe gezinssituatie (indien van toepassing)?
 - Hoe kan de jeugdbeschermer het beste helpen?
-

Na de kennismaking met de kinderen maakt de jeugdbeschermer een inschatting hoe vaak hij ze wil spreken. Soms hebben kinderen zelf behoefte aan regelmatige gesprekken, maar soms ook niet, omdat de jeugdbeschermer al de 'zoveelste hulpverlener' is. Het is wel van belang dat de kinderen een (neutrale) vertrouwenspersoon hebben met wie ze regelmatig contact hebben.

Vervolggesprekken met de kinderen

Elk kind heeft een eigen tempo waarin het aan de slag wil om de scheiding te verwerken. Meestal kost het meer dan één gesprek om de situatie vanuit het perspectief van de kinderen helder te krijgen. De jeugdbeschermer dient de gesprekken zoveel mogelijk alleen met de kinderen te voeren; dat wil zeggen niet in nabijheid van de ouder(s). Ouders moeten wel weten dat deze afzonderlijke gesprekken nodig zijn en waarom. Wanneer dit direct heel veel strijd oplevert, kan de jeugdbeschermer als tussenstap eerst iets samen met ouder en kind doen.

Het eerste gesprek is vaak nodig om vertrouwen te wekken. Het doel van de vervolggesprekken met de kinderen is helder te krijgen wat er goed gaat, waar de kinderen het meest last van hebben en wat er moet veranderen om hun situatie te verbeteren. De jeugdbeschermer kan hierin inzicht krijgen door de kinderen te vragen wat ze het liefst morgen al anders zouden willen.

Belangrijk is dat kinderen hun gevoel leren benoemen. Dit kan op verschillende manieren en de wijze waarop is afhankelijk van de leeftijd. Middelen zijn bv. 'De drie huizen' en 'De toverfee' vanuit de SOS benaderingswijze. Een manier om met kinderen en ouders de scheidingssituatie te bespreken is 'De huizenopdracht'.

De jeugdbeschermer bespreekt met het kind het belang om diens wensen te bespreken met zijn ouders. Hij benadrukt dat hij het kind hierbij gaat ondersteunen. Het moment waarop zo'n overleg met ouders en bij voorkeur stiefouders en andere belangrijke personen uit het netwerk kan plaatsvinden, is afhankelijk van de leeftijd van de jeugdige, de ernst van de situatie en de tijd die de jeugdige nodig heeft om zo'n gesprek emotioneel aan te kunnen. Sommige kinderen moeten eerst emotioneel sterk gemaakt worden. Zij moeten eerst leren hun boosheid of verdriet bespreekbaar te maken. De jeugdbeschermer moet goed inschatten wat de kinderen emotioneel aankunnen.

De jeugdbeschermer bereidt het gezamenlijke gesprek met ouders en kinderen goed voor met de betrokken kinderen. Hij vraagt de kinderen wat ze nodig hebben, of ze in hun netwerk mensen hebben van wie ze steun ervaren en op welke manier deze mensen kunnen ondersteunen.

Op basis van het gezamenlijke gesprek worden afspraken gemaakt over wat er aan verandering nodig is en hoe het kind dit concreet gaat merken. In de vervolggesprekken met de kinderen wordt de voortgang hiervan besproken.

Het is van belang regelmaat in de contacten met kinderen te houden. De jeugdbeschermer stemt de frequentie van de contacten af op de doelen van het PvA en de wensen van het kind.

Gesprek met ouders en kinderen

Bij het gezamenlijke gesprek met ouders en kinderen zijn bij voorkeur ook de stiefouders aanwezig. Doel van dit gesprek is om met ouders en kinderen samen te bespreken wat er goed gaat en wat er verbeterd moet worden vanuit het perspectief van de kinderen. Voor het kind moet het gesprek er toe leiden dat de ouders zijn situatie beter gaan begrijpen en dat het ervaart dat zijn ouders zich (gaan) inzetten om de situatie te verbeteren.

De jeugdbeschermer moet dit gesprek goed inleiden en voorkomen dat er over schuldvragen wordt gesproken. Hij ondersteunt het kind, voert zo nodig het woord voor het kind en vertelt hoe het kind de gevolgen van de strijd tussen ouders beleeft. Deze ondersteunende rol kunnen ook broers, zussen of andere personen uit het netwerk van de jeugdige vervullen.

Tijdens het gesprek worden concrete afspraken gemaakt over wat er moet veranderen en hoe. De jeugdbeschermer maakt ook afspraken met ouders en kind over hoe de vorderingen gevolgd worden en op welke momenten.

Het komt voor dat kinderen aangeven dat zij één van hun ouders niet meer willen zien. Sommige kinderen hebben al langere tijd geen contact meer met de uitwonende ouder. Hier kunnen verschillende redenen voor zijn. Een kind kan hiermee bv. zijn loyaliteit tonen naar de ouder bij wie het woont.

Maar kinderen kunnen ook gegronde redenen hebben waarom zij de uitwonende ouder niet meer willen zien. De jeugdbeschermer probeert te achterhalen welke reden het kind heeft. Hij bespreekt dit met het kind en weegt af of dit in het belang is van het kind. Wanneer een ouder en kind geen contact hebben met elkaar, lukt het soms niet om gezamenlijke gesprekken te voeren met de ouders en de kinderen. Ook dit moet besproken worden, samen met een eventuele termijn waarop dit wel mogelijk zou kunnen zijn.

5.4.3 Plan van aanpak

Met alle informatie uit het dossier en de gesprekken stelt de jeugdbeschermer samen met ouders en kind een plan van aanpak op. In dit plan van aanpak staan de ontwikkelingsbedreigingen geformuleerd, de doelen waaraan iedereen werkt om de bedreigingen op te heffen, de evaluatiemomenten en de periode waarin een positieve verandering teweeggebracht moet zijn.

Scheidingsproblematiek vraagt om een nadere uitwerking van specifieke thema's:

- Omgaan met meldingen/beschuldigingen van seksueel misbruik en kindermishandeling na de scheiding. Deze meldingen/ beschuldigingen zal de jeugdbeschermer goed moeten onderzoeken. De beschuldigingen kunnen ook een onderdeel vormen van de strijd tussen ouders.
- Wanneer er sprake is van psychiatrische problematiek, verslavingsproblematiek of een verstandelijke beperking bij één van de ouders of bij beide ouders, bemoeilijkt dit de communicatie, de interventies en de in te zetten hulpverlening.
- Omgaan met klachten. Het grootste deel van de klachten door ouders valt binnen de categorie scheidingsproblematiek. De factor 'Je bent voor of tegen mij' speelt hierin een grote rol. Vaak volgen de klachten elkaar op en verhuizen mee naar de verschillende instanties. De klachtenbehandeling kost erg veel tijd en investering, en leidt niet altijd tot verbetering van de situatie voor de kinderen.

5.5 Fase 2: uitvoering - van ex-partners naar gezamenlijk ouderschap

Fase 2 is de fase van uitvoering van het plan van aanpak. In deze fase maakt de jeugdbeschermer nadere afspraken over:

- doelen: belang kind, gezamenlijk ouderschap;
- contactfrequentie;
- evaluatie;
- termijnen.

De ouders

In het laatste gesprek van fase 1 zijn afspraken gemaakt over te behalen doelen en de frequentie van het contact. De gesprekken in de uitvoeringsfase staan in het teken van de voortgang van de verbeteringen en punten waarop bijgestuurd moet worden. De verbetering van de situatie voor het kind is steeds de graadmeter.

Ook in deze fase bereidt de jeugdbeschermer de gesprekken voor. Hij maakt voor elk gesprek een agenda, waarop in ieder geval de volgende onderwerpen staan:

- Aan welke punten op de actieagenda is gewerkt?
- Wat zijn de resultaten?
- Welke werkpunten liggen er nog?
- Worden de doelen van eventueel ingezette hulp bereikt? Welke bijstelling is nodig?

Vanaf de start van de OTS krijgen de ouders zo snel mogelijk de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de opvoeding. De jeugdbeschermer geeft ouders langzaam maar zeker weer de volledige regie. Belangrijk is hierbij steeds te evalueren of dat lukt en of ze nog steeds in het belang van de kinderen handelen.

De kinderen

Ook in deze fase is het van belang contact te houden met het kind. De jeugdbeschermer moet de wensen van het kind over aard en frequentie van het contact goed met het kind overleggen. Als er reden is om het contact te verminderen, moet hij dit ook bespreken.

In de gesprekken met de kinderen besteedt de jeugdbeschermer veel aandacht aan de dingen die goed gaan en de invloed die dat heeft op het welbevinden van het kind. De jeugdbeschermer bespreekt met het kind de vorderingen en vraagt toestemming aan het kind om informatie aan de ouders te geven. Hij bereidt met het kind het volgende gesprek samen met de ouders voor. Hij overlegt welke informatie de ouders krijgen en hoe zij deze ontvangen. Als het kind er zelf niet bij wil/kan zijn, overlegt de jeugdbeschermer wat hij namens het kind aan de ouders zal vertellen. Hiervoor kunnen diverse middelen gebruikt worden, zoals tekeningen en 'De drie huizen'.

Ouders en kinderen

Gedurende deze tweede fase voert de jeugdbeschermer periodiek gezamenlijke gesprekken met ouders en kinderen. Hij dient deze goed voor te bereiden en veel aandacht te besteden aan de dingen die verbeterd zijn. Verbeteringen in de situatie van kinderen kunnen ouders en kinderen motiveren zich (nog) meer in te zetten voor het vervolg. Tijdens deze gesprekken moet de jeugdbeschermer steeds concrete vervolgfafspraken met ouders en kinderen maken, waarbij ook het doel daarvan helder is.

Aan het eind van fase 2 volgt een evaluatie in een gezamenlijk gesprek met ouders en kinderen. Dit gebeurt na (maximaal) zes maanden. Dan dient er in ieder geval enige aanwijzing te zijn, dat er een positieve verandering is in de situatie. Als dit niet het geval is, bespreekt de jeugdbeschermer dit expliciet met de ouders.

Na negen maanden moet er in het belang van het kind sprake te zijn van een omslag. De termijnen zijn (uiterlijk) bij de start van de uitvoeringsfase afgesproken. Bovendien heeft de jeugdbeschermer de consequenties aangegeven wanneer de ouders geen positieve verandering teweeg brengen in de afgesproken periode. Is er geen verandering na negen maanden, dan moet de jeugdbeschermer met de ouders de consequenties bespreken.

Afhankelijk van de conclusie van de evaluatie, neemt de jeugdbeschermer samen met het multidisciplinaire (scheidings)team een kernbeslissing over het vervolg.

Is de situatie positief veranderd, maar hebben ouders nog tijd nodig om hun gezamenlijk ouderschap vorm te geven, dan wordt fase 2 verlengd.

Is de situatie positief veranderd en redelijk stabiel, dan kan overgegaan worden naar fase drie (borgen ouderschap).

Is er geen positieve verandering, dan worden de mogelijkheden voor een andere verdeling van zorg tussen ouders uitvoerig besproken. Mogelijkheden zijn het contact met een van de ouders (tijdelijk) te verbreken, of een verzoek tot onderzoek te doen voor een verderstrekkende maatregel of uithuisplaatsing. Is het besluit dat één ouder geen

contact meer heeft met het kind, dan wordt ook expliciet besproken of dit definitief is of tijdelijk en welke termijn hieraan gekoppeld is.

5.6 Fase 3: Borgen gezamenlijk ouderschap

In de derde fase gaat het om het bestendigen van het resultaat van de hulp, structureel ouderschap, het afbouwen van de contactfrequentie, het toewerken naar afsluiting van de OTS en het definitief vastleggen van het ouderschapsplan.

De ouders

Tijdens de evaluatie is de conclusie getrokken dat ouders weer samen de opvoeding op zich (kunnen) nemen. In fase 3 krijgen ze de tijd om hieraan een steviger basis te geven. Met ouders en kinderen is besproken hoe de jeugdbeschermer de situatie blijft volgen en wat er nodig is om de verbeterde situatie te handhaven.

De contactfrequentie kan fors omlaag en er vinden periodiek evaluatiemomenten plaats.

Aan ouders wordt duidelijk gemaakt dat wanneer de verbeteringen in de situatie van hun kinderen voldoende geborgd zijn, de ondertoezichtstelling kan worden opgeheven.

De kinderen

Omdat ouders weer de regie over de gezamenlijke opvoeding hebben, is de frequentie van het contact tussen jeugdbeschermer en kinderen in deze fase laag. De jeugdbeschermer blijft de situatie volgen. Daarnaast kan het van belang zijn het kind te vragen naar steunfiguren in het netwerk in het heden en de toekomst.

Ouders en kinderen

Aan het eind van fase 3 vindt een eindevaluatie plaats met ouders en kinderen en wordt een besluit genomen over de opheffing van de ondertoezichtstelling. Is de opvoedingsituatie voldoende stabiel, dan wordt deze vooruitgang gevierd met het afsluiten van de ondertoezichtstelling. De jeugdbeschermer bespreekt met zowel ouders als kinderen hoe ze er zorg voor gaan dragen dat de situatie zo blijft en welke mensen daar een bijdrage aan kunnen leveren.

5.7 Als zorgen niet opgeheven worden

In het belang van de jeugdige mag de strijd tussen ouders niet te lang invloed uitoefenen op zijn opvoedingssituatie. Daarom moet de jeugdbeschermer na de afgesproken tijd nagaan of de OTS wel leidt tot het gewenste resultaat. Als dit niet zo is, dient hij een besluit te nemen over wijziging van het toekomstig traject. Deze wijziging kan betrekking hebben op verschillende onderwerpen. In veel gevallen zal het om de zorgverdeling gaan en zal de omgangsregeling vastgesteld of gewijzigd worden, afhankelijk van de juridische status (zie ook bijlage).

Er zijn verschillende mogelijkheden om te zorgen voor een verandering van de situatie. Zo kan de jeugdbeschermer leden van het sociale netwerk betrekken in de begeleiding van de omgang. Hij kan er ook voor kiezen de omgang (tijdelijk) te beperken tot telefonisch en schriftelijk contact. Andere mogelijkheden zijn een schriftelijke aanwijzing of het verzoek tot onderzoek voor een verderstreckende maatregel of voor eenhoofdig gezag. Alle informatie over ingezette middelen en de reactie hierop van ouders, moet hij in het registratiesysteem (contactjournaal) opnemen. Deze informatie dient als onderbouwing van de besluitvorming.

Schriftelijke aanwijzing

Een relatief lichte vorm van ingrijpen om verandering teweeg te brengen is de schriftelijke aanwijzing. De jeugdbeschermer zet op papier wat moet veranderen en wat de consequenties zijn als ouders zich niet houden aan de afspraken. Een schriftelijke aanwijzing kan alleen gegeven worden aan de ouder belast met gezag.

Er zijn heel uiteenlopende situaties waarin een schriftelijke aanwijzing ingezet kan worden in het belang van de ontwikkeling en de opvoeding van het kind. Een aanwijzing kan bijvoorbeeld inhouden:

- dat de vader met gezag zich onthoudt van scheldpartijen e.d. tegen de moeder, bij de overdracht van de kinderen na de omgang met de moeder;
- dat de ouder met gezag informatie geeft (aan de jeugdbeschermer), bijvoorbeeld met betrekking tot de eigen behandeling;
- dat de ouder met gezag van de kinderbijslag een winterjas voor het kind koopt;
- dat de ouder met gezag het kind inschrijft op een bepaalde school;
- het onder de aandacht brengen van een omgangsregeling (rechterlijke beschikking) tussen ouder en kind en aangeven dat de ouder deze na moet komen.

Als de rechtbank geen omgangsregeling heeft vastgesteld, kan Bz /GI zelf een omgangsregeling op papier zetten. Dit kan gezien worden als een schriftelijke aanwijzing en kan alleen als het kind uit huis geplaatst is. Als Bureau Jeugdzorg het contact beperkt tussen een uit huis geplaatst kind en zijn gezagsouder, geldt dit ook als een schriftelijke aanwijzing. Wanneer er een omgangsbeschikking van de rechter is, kan deze slechts met een verzoek van Bureau Jeugdzorg tot wijziging van deze omgangsregeling door de rechtbank worden gewijzigd.

Niet opvolgen van schriftelijke aanwijzing

Als de ouder met gezag en/of de minderjarige vanaf 12 jaar de schriftelijke aanwijzing niet naleeft, zijn diverse sancties mogelijk. Als een schriftelijke aanwijzing is gegeven waarbij de omgang tussen het kind en een ouder met gezag is beperkt, dan kan het contact, indien dit in het belang van het kind noodzakelijk is, verder worden beperkt. Het niet opvolgen van een schriftelijke aanwijzing kan ook een uithuisplaatsing tot gevolg hebben. De schriftelijke aanwijzing en de vaststelling dat de ouder met gezag deze niet heeft nageleefd, is dan een ondersteuning voor het verzoek aan de kinderrechter tot uithuisplaatsing.

Verderstreckende maatregel

Een zwaarder middel om de situatie te veranderen is een verzoek tot een verderstreckende maatregel. Dit kan ook bij eenhoofdig gezag. Een reden voor zo'n verzoek kan liggen in het feit dat gezagsouders in ernstige mate aanwijzingen van Bureau Jeugdzorg veronachtzamen of belemmeren. Het gezag van de ouders over hun kinderen, wordt hen na een verderstreckende maatregel ontnomen. Voor het opleggen van een verderstreckende maatregel moet in beginsel de Raad voor de Kinderbescherming een onderzoek uitvoeren en – na een onderzoeksconclusie die een ontzettingmaatregel of ontheffingsmaatregel ondersteunt – een verzoek tot ontzetting/ontheffing indienen bij de Rechtbank. Soms zal een concrete maatregel voor het niet naleven van een aanwijzing niet voorhanden zijn. Dan kan de aanwijzing en constatering dat de ouder met gezag of de minderjarige vanaf 12 jaar, de aanwijzing niet nakomt, dienen als dossiervorming. Als bijvoorbeeld op enig moment onderzocht moet worden of de Raad voor de Kinderbescherming moet worden ingeschakeld omdat een verderstreckende maatregel wordt overwogen, kan het feit dat de ouder met gezag de schriftelijke aanwijzing niet naleeft, worden meegenomen.

6 Organisatie

6.1 Inleiding

Om een (nieuwe) werkwijze goed uit te (kunnen) voeren en door te ontwikkelen moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Er dient aan een aantal facilitaire, technische voorwaarden op organisatorisch niveau voldaan te worden, zoals tijd, ondersteuning en een passende caseload. Aan een werkwijze ligt een bepaalde visie ten grondslag. Dit betekent dat er voor professionals extra ruimte beschikbaar moet zijn om te oefenen met de nieuwe of vernieuwde manier van werken. Er dient aandacht te zijn voor de kwaliteit van de werkwijze. Daarnaast is een belangrijke voorwaarde dat professionals zorgvuldig met de informatie van alle betrokkenen omgaan en bewaken dat alle betrokkenen zich aan de regels van privacy houden.

In dit hoofdstuk staan kort de benodigde randvoorwaarden op de verschillende niveaus beschreven. Hierbij wordt uitgegaan van de situatie vanaf 2015, wanneer de verantwoordelijkheid voor de zorg voor jeugd bij de gemeenten ligt. De zorg in gedwongen kader dient dan te worden verleend door een gecertificeerde instelling. De criteria waaraan deze instelling moet voldoen, staan beschreven in het normenkader voor gecertificeerde instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering (2013). Elke instelling dient echter ook aan te sluiten op de wensen van en afspraken met de gemeenten en ketenpartners in de eigen regio. Die kunnen heel erg variëren. De organisatie van het werkproces kan mede hierdoor per instelling en per regio ook erg variëren. Dit hoofdstuk bevat dan ook een algemene beschrijving van de voorwaarden. Elke instelling kan deze voor de eigen situatie invullen.

In 6.2 wordt eerst ingegaan op de privacy als voorwaarde op het niveau van jeugdigen en gezinnen. Vervolgens komen in 6.3 de voorwaarden op niveau van de professionals aan de orde. In 6.4 is aangegeven hoe de kwaliteit van de methodiek geborgd kan worden. Ten slotte staan in 6.5 de organisatorische voorwaarden beschreven.

6.2 Privacy en gegevensuitwisseling

Kenmerkend voor de situatie bij complexe scheidingen is dat er veel partijen betrokken zijn. De jeugdbeschermer gaat een partnerschap aan met het gezin (ouders en hun kinderen). Samen zetten ze op een rij wat moet gebeuren in het belang van de jeugdige. Bij de inventarisatie en voor de ondersteuning betreft de jeugdbeschermer zoveel mogelijk het sociale en professionele netwerk. Dit betekent dat er veel verschillende personen betrokken (kunnen) zijn en dat informatie onder veel personen gedeeld wordt. Om de privacy te waarborgen is het essentieel dat de jeugdbeschermer scherp toezicht houdt op de informatie die tussen betrokkenen uitgewisseld wordt.

Om de privacy te bewaken dient hij rekening te houden met een aantal wettelijke regels, namelijk de Wet Bescherming Persoonsgegevens, de Wet op de Jeugdzorg, Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK, art.16), en het privacyreglement van de eigen organisatie.

De belangrijkste criteria voor uitwisseling van informatie zijn:

- de informatie kan niet op een andere manier ingewonnen worden;
- de informatie is noodzakelijk om zicht te krijgen op de situatie, hulp te kunnen verlenen aan de betrokken jeugdigen en gezinnen, en om de gestelde doelen te bereiken;
- er wordt niet meer informatie uitgewisseld dan noodzakelijk;
- de uitwisseling is open en transparant en levert betrouwbare informatie over de betrokkenen op, die ten goede komt aan betrokkenen en de deelnemers aan het netwerkoverleg, de informatie blijft binnen de kring van betrokkenen;
- criteria voor de agendering van de bespreking van de jeugdigen zijn vastgelegd in samenwerkingsafspraken;
- iedereen is geïnformeerd over de uitwisseling;
- professionals hebben hun professionele verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de hulp.

Voor het informele netwerk gelden in principe ook de wettelijke regels voor het bewaken van de privacy. In principe is toestemming voor uitwisselen en delen van de noodzakelijke informatie in het belang van de jeugdige een voorwaarde. Bij bijeenkomsten waaraan diverse personen deelnemen, zoals een netwerkconferentie, heeft de jeugdbeschermer formeel geen middelen om de privacy van en door alle (informele) betrokkenen te garanderen. Wel kan de jeugdbeschermer de netwerkconferentie zoveel mogelijk proberen af te bakenen. Dit vraagt een goede voorbereiding met de jongere, ouders en hun kinderen. De jeugdbeschermer bespreekt vooraf met de ouders en jeugdigen wat zij willen, wat zij willen bereiken met de conferentie en welke doelen zij daar met wie willen bespreken. Tijdens de conferentie moet de jeugdbeschermer de privacy expliciet benoemen en het doel van de bijeenkomst duidelijk toelichten. Hij gaat zelf zorgvuldig om met informatie van jeugdigen en gezinnen en is voortdurend alert op de relevantie van informatie en de mogelijke consequenties voor de privacy van de betrokkenen.

6.3 Deskundigheid professionals

Volgens het normenkader jeugdbescherming en/of jeugdreclassering moet een organisatie gekwalificeerde professionals inzetten die aan de volgende voorwaarden voldoen:

- de professionals zijn geregistreerd in het Kwaliteitskader Jeugd;
- ze hebben de juiste competenties (kennis, inzicht, vaardigheden en attitude);
- ze delen hun kennis en reflecteren op hun handelen;
- ze monitoren en evalueren hun werk.

De registratie van professionals is volop gaande. De competenties en vaardigheden waaraan alle professionals voor de Methodiek Complexe Scheidingen moeten voldoen, dient elke organisatie zelf te formuleren. Deze beschrijving gaat alleen kort in op de voorwaarden.

6.3.1 Gekwalificeerde professionals

Professionals moeten geregistreerd zijn in het Kwaliteitskader Jeugd. Ze handelen op basis van de door de organisatie vastgestelde methoden en de voor de beroepsgroep geldende beroepscode. Jeugdbeschermers moeten dus geschoold zijn in de methoden die de organisatie gebruikt om jeugdigen en gezinnen te begeleiden of te helpen. Onderliggende methoden voor jeugdbescherming en jeugdreclassering zijn de Deltamethode Gezinsvoogdij respectievelijk de methode voor de jeugdreclassering 'De jongere aanspreken'. Jeugdbeschermers dienen in beide methoden gecertificeerd te zijn. Voor de uitvoering van een OTS bij complexe scheiding, dienen zij geschoold te worden in de Methodiek Complexe Scheidingen. Zij dienen over de juiste kennis te beschikken en getraind te worden in de specifieke houding en vaardigheden die deze methodiek vraagt. Het scholingsprogramma dient hierop aan te sluiten.

Gedragswetenschappers dienen eveneens geregistreerd te zijn. Zij moeten voldoen aan de eisen voor professionalisering van hun eigen beroepsgroep. Daarnaast moeten ook zij geschoold zijn in de genoemde methoden.

6.3.2 Competenties: taken en verantwoordelijkheden professionals

De methodiek is gebaseerd op samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid. Dat is gedeelde verantwoordelijkheid tussen gezinsleden en professionals, maar ook tussen professionals onderling. Een professional is nooit in zijn eentje verantwoordelijk, iedere professional heeft een andere taak en verantwoordelijkheid binnen het totale proces. Dat geldt zowel voor professionals binnen een organisatie als binnen de keten.

De noodzakelijke competenties en taken voor de uitvoering van de Methodiek Complexe Scheidingen moet elke organisatie nader formuleren. Voor complexe scheidingen binnen gedwongen kader dient deze afgestemd te worden op het concept Normenkader voor de gecertificeerde instelling voor jeugdbescherming en/of jeugdreclassering. De onderstaande beschrijving is dan ook een voorlopige beschrijving.

Uitvoerend jeugdbeschermer

De uitvoerende jeugdbeschermer is het primaire aanspreekpunt voor het gezin, de jeugdigen en het verdere sociaal netwerk. Het gezin heeft in principe de regie. De jeugdbeschermer ondersteunt hierbij. Hij is verantwoordelijk voor de begeleiding van jeugdige en gezin, het informeren en activeren van het netwerk, het zo nodig voorbereiden en organiseren van een netwerkconferentie, het toezien op de uitvoering van het plan van aanpak, en het werken aan doelen. De jeugdbeschermers werken hierin ook samen met professionele ketenpartners en sluiten aan bij eventuele hulp uit het lokale veld (CJG of buurtteam).

Alle jeugdbeschermers hebben een eigen verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van hun werk. Dit betekent dat ze in alle zaken werken volgens de afgesproken werkwijze. Afwijken van de basis/algemene lijn van handelen is mogelijk, mits dat volledig onderbouwd is. Kernbeslissingen, zoals het afsluiten van een maatregel of een uithuisplaatsing, moeten altijd in multidisciplinair verband genomen worden. Zo nodig vraagt een jeugdbeschermer bij de uitvoering van zijn werk advies aan een collega.

Binnen de Methodiek Complexe Scheidingen is er bij de start een keuzemoment voor het aantal betrokken jeugdbeschermers. Wordt gekozen voor twee jeugdbeschermers, dan is één professional hoofdverantwoordelijke en aanspreekpunt voor het gezin. Beide jeugdbeschermers trekken samen op in een zaak en overleggen voortdurend. Dit voorkomt dat de professional in de strijd tussen de ouders getrokken wordt en garandeert enige objectiviteit.

Als het gaat om inhoudelijke vragen in een casus of om het methodisch handelen, kan de jeugdbeschermer advies vragen aan de gedragswetenschapper. Bij heel specifieke inhoudelijke vragen kan hij ook een extern deskundige raadplegen. Gaat het om organisatorische zaken die te maken hebben met aansturing en functionele onderwerpen, dan vraagt hij advies aan zijn leidinggevende.

Nieuwe zaken, halfjaarlijkse evaluaties en de besluitvorming over verlengingen en/of afsluitingen (kernbeslissingen) bespreken jeugdbeschermers standaard in een multidisciplinaire casuïstiekvergadering. Hierin kunnen er specifieke situaties op de agenda staan, waarvoor (tussentijds) multidisciplinair overleg nodig is. De besluitvorming wordt in het registratiesysteem genoteerd.

Daarnaast dienen jeugdbeschermers in intervisiebijeenkomsten regelmatig te reflecteren op hun handelen. Dit kan aan de hand van een thema of een casus.

Gedragswetenschapper

De gedragswetenschapper geeft de jeugdbeschermers individuele, oplossingsgerichte, inhoudelijke begeleiding. Samen bespreken ze de noodzakelijke stappen in een casus. De gedragswetenschapper ondersteunt bij het inschatten van de veiligheid en het formuleren van het plan. Afhankelijk van de ervaring, deskundigheid, vaardigheid en zelfstandigheid van de jeugdbeschermer zal meer of minder steun nodig zijn. De gedragswetenschapper leidt het multidisciplinaire (basis)teamoverleg (reflectie- en/ of leerbijeenkomst). Bij dit overleg houdt hij een aantal vaste agendapunten aan. Achtergrond is altijd het bewust stilstaan bij professioneel handelen. Standaard besteedt hij met het team aandacht aan de bespreking van cases. Het doel kan zijn om samen de inhoudelijke besluitvorming te bespreken in specifieke cases (casuïstiekbespreking). Een ander doel van het multidisciplinaire teamoverleg is om te reflecteren op en te leren van handelen in specifieke zaken.

Teammanager

De teammanager stuurt het werkproces van de jeugdbeschermers individueel en als team aan. Dit gebeurt volgens de ideeën van oplossingsgericht coachen. Hij beschikt over voldoende basale inhoudelijke kennis van de werkwijze. In de werkbegeleiding bespreekt de teammanager met jeugdbeschermers individueel het werkproces. Hij besteedt aandacht aan het cyclisch, oplossingsgericht denken, de uitvoering, de houding en de specifieke leerpunten van de jeugdbeschermer. De teammanager houdt toezicht op productie van het team en het behalen van doelen binnen gestelde termijnen. Hij fa-

ciliteert zijn team voor de uitvoering. Dit betekent onder andere dat hij let op een goede verdeling van de caseload. Verder zorgt hij dat zijn teamleden ondersteunende middelen (telefoon, computer) ter beschikking hebben.

Administratief medewerker

De administratief medewerker heeft de registratie van het werkproces onder zijn hoede. Dit betekent invoeren en doorvoeren van wijzigingen van algemene en andere gegevens van jeugdigen en gezinnen in het registratiesysteem, en bijhouden van termijnen. De administratief medewerker biedt primair ondersteuning op secretariael, organisatorisch en administratief gebied. Hij zorgt tevens voor het controleren en versturen van rapportages en de correspondentie naar diverse interne en externe partijen, en het notuleren van diverse interne en externe overlegvormen (zoals het basisteamoverleg, netwerkoverleg, etc.). Tevens is de administratief medewerker verantwoordelijk voor het dossierbeheer. Hij onderhoudt de contacten met externe partijen (Rechtbank, Raad, zorgaanbieders, etc.).

6.4 Kwaliteitsbewaking

Om de kwaliteit van de Methodiek Complexe Scheidingen op peil te brengen en in stand te houden, moet aan de volgende voorwaarden voldaan worden:

- doorontwikkeling methode;
- deskundigheidsbevordering;
- monitoring en evaluatie methodisch handelen.

De Methodiek Complexe Scheiding is gebaseerd op een combinatie van theoretische kennis en best practices. Het is geen statische methode, maar een methode in ontwikkeling. Dit betekent dat er voortdurende aandacht moet blijven voor de kwaliteit en doorontwikkeling van de werkwijze. Deels gebeurt dit tijdens het dagelijks werk. Jeugdbeschermers kunnen hun collega's en de gedragswetenschapper advies vragen bij specifieke vragen. Deze zogenaamde 'coaching on the job' leert jeugdbeschermers direct hoe ze de methode moeten gebruiken en waar eventueel nog 'losse eindjes' zitten. Deels gebeurt de doorontwikkeling van de methode tijdens de casuïstiekbespreking en reflectie- en/of intervisiebijeenkomsten.

Reflecteren is het terugkijken en bespiegelend overdenken van het handelen in een concrete praktijksituatie, het verloop van de samenwerking of de hulp aan een jeugdige/gezin. In dit overdenken zoekt de jeugdbeschermers naar de betekenis van het handelen en probeert er lering uit te trekken. Door dit regelmatig te doen expliciteert de jeugdbeschermers de eigen praktijkervaringen, werkt aan kwaliteitsverbetering en bouwt zo aan de eigen praktijkkennis. Het is een leerproces dat de jeugdbeschermers deels zelfstandig doorloopt en deels met collega's (andere jeugdbeschermers en gedragswetenschappers). Door dit proces van reflectie samen met anderen te doorlopen, leert de jeugdbeschermers niet alleen van eigen successen en moeilijkheden, maar ook van ervaringen van anderen.

De ontwikkeling en bevordering van de kwaliteit van de methode vindt ook plaats tijdens de deskundigheidsbevordering. Aanvullend op het basisscholingsprogramma zal er deskundigheidsbevordering nodig zijn op specifieke thema's en/of vaardigheden. Tijdens het toepassen van de methode (werkoverleg, casuïstiekbespreking en reflectie) komen allerlei vragen en thema's boven tafel, die samen kunnen gaan met de noodzaak of behoefte aan specifieke kennis of vaardigheden. Op welke manier de betreffende deskundigheid bevorderd kan worden, kan elke organisatie afstemmen op specifieke behoeften, zo nodig samen met (regionale) ketenpartners.

Om een werkwijze actueel te houden dient de kwaliteitsbewaking een structurele plek in de organisatie en in het werkproces te hebben. Hiertoe moet elke organisatie een eigen implementatieplan opstellen. Voorwaarde voor de invoering en borging van deze methodiek is dat de achterliggende visie op alle niveaus in de organisatie bekend is en

nageleefd wordt. Willen de jeugdbeschermers de methodiek binnen het primair proces vanuit deze visie kunnen blijven uitvoeren, dan dienen zij ook vanuit deze visie inhoudelijk begeleid te worden. Ook hun leidinggevende dient hen volgens dezelfde visie in hun werk aan te sturen. Het gaat om parallelle processen.

Om de kwaliteit te bewaken moeten er criteria geformuleerd zijn, waaraan de methode moet voldoen. Bovendien moet het 'toezicht' structureel belegd zijn bij personen (aandachtsfunctionarissen). De organisatie van de kwaliteitsbewaking behoeft een borgingsplan.

Evaluatie van het professioneel handelen en monitoring van resultaten zijn belangrijke manieren om de kwaliteit in beeld te houden en aanbevelingen voor verbetering te formuleren. Bovendien kan op deze manier ook nagegaan worden of medewerkers over de relevante deskundigheid beschikken.

6.5 Organisatorische voorwaarden

De organisatie moet professionals faciliteren om hun werk goed te kunnen doen en blijven doen. Hierbij gaat het inhoudelijk om de beschrijving van competenties en deskundigheidsbevordering. De organisatie dient ook (de kwaliteit van) het werk te monitoren en de ondersteunde middelen beschikbaar te stellen.

6.5.1 Beschrijving competenties en taakprofielen

Voor de uitvoering van de Methodiek Complexe Scheidingen moeten de noodzakelijke competenties geformuleerd worden (zie ook 6.3.2). Afhankelijk van hoe het werkproces in de instelling is georganiseerd, dient de afdeling personeelszaken de benodigde competenties te vertalen in profielen voor de verschillende functionarissen. Medewerkers weten dan aan welke competenties ze moeten voldoen.

6.5.2 Scholing, training en deskundigheidsbevordering

De organisatie faciliteert training, opleiding en deskundigheidsbevordering om de benodigde bekwaamheid te verwerven en te behouden.

6.5.3 Beschikbaarheid ondersteunende middelen

De professional dient voor de uitvoering van zijn werk diverse ondersteunende middelen ter beschikking te hebben. Inhoudelijk zijn dat protocollen en richtlijnen om het werk volgens de afspraken uit te voeren. Voorbeelden zijn een format voor het plan van aanpak, de richtlijn (echt)scheiding, escalatieladder en (andere) risicotaxatie-instrumenten. Praktische ondersteuningsmiddelen dienen eveneens beschikbaar te zijn. Telefoon en computer zijn van belang voor het contact met en informatie verwerken van jeugdigen, gezinnen, collega's en andere professionals.

Het ter beschikking stellen en onderhouden is een verantwoordelijkheid van de centrale ondersteunende diensten van de organisatie.

6.5.4 Registratie gegevens

Om hun werk goed te kunnen doen is voor professionals de beschikbaarheid van een geautomatiseerd registratiesysteem een voorwaarde. Voor de ondersteuning van het werkproces dienen alle formulieren en hulpmiddelen voor het begeleidingstraject in het registratiesysteem ingebouwd te zijn. Een snelle, gebruiksvriendelijke registratie maakt het traject inzichtelijk en overdraagbaar.

Literatuur

- Baartman, H., Hoefnagels, C. (2012). *Emotionele mishandeling. Een lastig te duiden begrip*. Tijdschrift voor kindermishandeling. Dec. 2012, p11. Augeo Foundation
- Bannink, F. (2006). *Oplossingsgerichte vragen. Handboek oplossingsgerichte gespreksvoering*. Amsterdam: Pearson.
- Bartelink, C. (2011). *Ouders en kinderen betrekken bij beslissingen over hulp. De hulpverlener als brug tussen kennis en cliënt*. Utrecht, NJi.
- Bartelink, C., (2013). *Wat werkt: Motiverende gespreksvoering?* Utrecht, NJi
- Bartelink, C., (2013). *Wat werkt: Oplossingsgerichte therapie?* Utrecht, NJi
- Bartelink, C., Yperen, T. van, Berge, I. ten, Kwaadsteniet, L. de, & Witteman, C. (2013). *Interbeoordelaarsovereenstemming bij gestructureerd beslissen over kindermishandeling*. *Kind en adolescent*, 34 (3), 120-135.
- Berben, E.G.M.J. (2000). *Als iedereen hetzelfde was... Indiciestelling in de jeugdzorg*. Maas-tricht: Shaker Publishing BV (academisch proefschrift).
- Berge, I. ten; e.a. (2012). *Stoppen en helpen. Een adequaat antwoord op kindermishandeling*. Utrecht, NJi.
- Berge, I.J. ten, Bartelink, C., & Kwaadsteniet, L. de (2011). *Beter beslissen bij kindermishandeling: onderzoek naar de effecten van gestructureerde oordeelsvorming middels ORBA*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstuut.
- Berge, I.J. ten, & Montfoort, A. van (2008). *Veiligheidsbeleid en risicomanagement in Bureau Jeugdzorg. Notitie op verzoek van de MOgroep*. Utrecht/Woerden: Nederlands Jeugdinstuut/Adviesbureau van Montfoort.
- Bureau Jeugdzorg Friesland (2013). *Handboek methodiek Echtscheidingsproblematiek in beschermingszaken (OTS)*.
- Bureau Jeugdzorg Noord-Holland (2013). *Handleiding OTS bij (V)chtscheiding*. Haarlem: BJz Noord-Holland.
- Bureau Jeugdzorg Noord-Brabant (2012). *Werkdocumenten Expeditie Scheiden Bureau Jeugdzorg Utrecht: Handboek Echtscheiding*.
- Children's Research center (1999). *The improvement of child protective services with structural decision making. The CRC model*. Madison, WI: Children's Research Center. [http:// www.nccdglobal.org/sites/default/files/publication_pdf/crc_sd_book.pdf](http://www.nccdglobal.org/sites/default/files/publication_pdf/crc_sd_book.pdf)
- Cottyn, L. (2009). *Conflict tussen ouders na scheiding*. Overgenomen uit: *Systeemtheoretisch Bulletin*, 20, 131-161: Antwerpen: InteractieAcademie.
- Cummings, E.M., & Davies, P.T. (2010). *Marital conflict and children. An emotional security perspective*. New York: Guilford.
- Department of Health (2000). *Framework for the Assessment of children in need*. Londen: Department of Health.
- Dishion, T.J., Nelson, S.E. & Kavanagh, K. (2003). The Family Check-Up with high-risk young adolescents: Preventing early-onset substance use by parent monitoring. *Behavior Therapy*, 34, 553-571.
- Dishion, T.J., & Patterson, G.R. (1997). *The timing and severity of antisocial behaviour: Three hypotheses with an ecological framework*. In: D.M. Stoff, J. Breiling & J.D. Maser (eds.). *Handbook of antisocial behaviour* (pp. 205-217). New York: Wiley.
- Driessen, (2012). *Ik wil mama en papa allebei*. Antwerpen: Garant.
- Glasl, F. (2007). *De escalatieladder uit Conflict Crisis en Catharsis*.
- De Kinderombudsman (2012). *De ondertoezichtstelling bij omgangsproblemen* (rapportnr. 2012/166). Den Haag: De Kinderombudsman.
- De Kinderombudsman (2013). *Is de zorg gegrond? Analyse van het feitenonderzoek aan de basis van ingrijpende jeugdzorgbeslissingen (KOM/008/2013)*. Den Haag: De Kinderombudsman.
- De Kinderombudsman (2014). *Vechtende ouders, het kind in de knel*. Adviesrapport over het verbeteren van de positie van kinderen in vechtscheidingen (KOM003/2014). Den Haag: De Kinderombudsman.
- Koot, J. (2008). *Position paper Ministerie van Justitie*. Den Haag: Ministerie van Justitie.

- Lewis, T.F. & Osborn, C.J. (2004). *Solution-focused counseling and motivational interviewing: a consideration of confluence*. *Journal of Counseling and Development*, 82, 38-48.
- Littell, J.H. & Girvin, H. (2002). Stages of change: A critique. *Behavior Modification*, 26, 223-272.
- Markland, D., Ryan, R.M., Tobin, V.J. & Rollnick, S. (2005). Motivational interviewing and self-determination theory. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24, 811-831.
- Marinus, W. (2012). *Een kind in Scheiding. Een bedreigde ontwikkeling vanwege conflictueus scheiden van ouders*. Breda: BJZ Noord-Brabant.
- Masten, A.S., Morison, P., Pellegrini, D., & Tellegen, A. (1990). Competence under stress: risk and protective factors. In J. Rolf, A.S. Masten, D. Cicchetti, K.H. Nuechterlein & S. Weintraub (Eds.), *Risk and protective factors in the development of psychopathology* (pp. 236-256). Cambridge: University Press.
- Miller, W.R. & Rollnick, S. (2002). *Motivational interviewing: preparing people to change*. New York/London: The Guilford Press.
- Montfoort, A. van & Beukering, R. (versie januari 2014). *De werkwijze van SAVE. Vernieuwing van de jeugdbescherming en de aanpak van huiselijk geweld in Utrecht*. Utrecht/Woerden: Bureau Jeugdzorg Utrecht/Van Montfoort.
- Montfoort, A. van & Slot, W. (2009). *Handboek Deltamethode Gezinsvoogdij. Methode voor de uitvoering van de ondertoezichtstelling van minderjarigen. Versie 3*. Utrecht: MOgroep.
- Prochaska, J.O., DiClemente & Norcross (1992). *In search of how people change: Applications to addictive behaviors*. *American Psychologist*, 47, 1102-1114.
- Prochaska, J.O. & Velicer, W.F. (1997). *The transtheoretical model of health behavior change*. *American Journal of Health Promotion*, 12, 38-48.
- Rollnick & Miller, (1995). What is motivational interviewing? *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 23, 325-334.
- Sobolewski, J.M. & Amato, P.R. (2006). *Is feeling close to two parents always better than one? Conference paper*. Norwich.
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2010). *Handboek Scheiden en de Kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2014). *Handboek Scheiden en de Kinderen*. Voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Stams, G.J.J.M, Top-van der Eem, M., Limburg, S., Vugt, E.S. van, Laan, P.H. van der (2010). *Implementatie en doelmatigheid van de Deltamethode Gezinsvoogdijonderzoek naar de invloed van de Deltamethode Gezinsvoogdij op het verloop van de ondertoezichtstelling*. Amsterdam, Kohnstamminstituut.
- Strien, P.J. van (1986). *Praktijk als wetenschap. Methodologie van het sociaal-wetenschappelijk handelen*. Assen: Van Gorcum.
- Turnell, A. & Edwards, S. (2009). *Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in jeugdzorg en kinderscherming*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Wade, A., & Smart, C. (2002). *Facing family change. Children's circumstances, strategies and resources*. Layerthorpe: Rowntree Foundation.
- Yperen, T. van, Steege, M. van der, Addink, A. & Boendermaker, L. (2010). *Algemeen en specifiek werkzame factoren in de jeugdzorg. Stand van de discussie*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Websites

- www.work-wise.nl
www.motivationalinterview.org
www.motivationalinterview.nl
www.kinderen-echtscheiding.nl
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Rouwverwerking>

Verantwoording

De methode complexe scheidingen bestaat uit vier onderdelen: een theoretisch fundament, de eigenlijke methodebeschrijving, bijlagen bestaande uit hulpmiddelen en instrumenten en een concept scholingsprogramma.

Deze documenten zijn tot stand gekomen met hulp van een werkgroep waarin deskundigen van verschillende bureaus jeugdzorg en landelijk werkende instellingen aan deelnamen. Elk bureau jeugdzorg of landelijk werkende instelling, heeft de afgelopen twee jaar al elementen van de nieuwe methode toegepast. De ervaring hiermee van de werkgroepleden is gebruikt voor deze methode beschrijving. In die zin is de methode al voor een groot deel in gebruik. De projectleiding beruiste bij Jeugdzorg Nederland. Het project is gefinancierd door het Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Auteurs

Theoretisch fundament: Liesbeth Groenhuijsen, zelfstandig adviseur

Methode beschrijving: Emmy Berben, Bureau Jeugdzorg Haaglanden/Zuid Holland

Scholingsprogramma: Maroeska Pieterse en Mirjam van den Brink, beiden Bureau Jeugdzorg Haaglanden/Zuidholland

Projectleiding

Harry van den Bosch, Jeugdzorg Nederland

Werkgroep leden.

Carla Balt	Bureau Jeugdzorg Friesland
Miranda Brinkman	Bureau Jeugdzorg Groningen
Bas van Dijke	Bureau Jeugdzorg Noord Holland
Helen Gringhuis	Bureau Jeugdzorg Utrecht
Marja de Klerk	Bureau Jeugdzorg Utrecht
Andy Kwakman	Bureau Jeugdzorg Gelderland
Willy Marinus	Bureau Jeugdzorg Noord Brabant
Maroeska Pieterse	Bureau Jeugdzorg Haaglanden/Zuid Holland
Marcel Schoone	Bureau Jeugdzorg Friesland
Miriam Seegers	Jeugdbescherming Regio Amsterdam
Lydia Spobeck	Bureau Jeugdzorg Utrecht
Harry Vink	William Schrikker Jeugdbescherming
Albert Wesseling	Bureau Jeugdzorg Drenthe

Bij de methode beschrijving horen diverse andere bijlagen: hulpmiddelen en instrumenten voor de praktijk. Deze zijn digitaal beschikbaar bij Jeugdzorg Nederland.

Over de auteur

Dr. E.G.M.J. Berben werkt al geruime tijd in diverse functies in de jeugdzorg. In 2000 is zij gepromoveerd aan de Erasmus Universiteit op een onderzoek naar indicatiestelling in de jeugdzorg. Bij Stichting Bureaus Jeugdzorg Haaglanden/Zuid-Holland heeft zij als senior beleidsadviseur een breed takenpakket, waarin zij haar kennis en ervaring als klinisch pedagoog, sociaal wetenschappelijk onderzoeker, methodiekontwikkelaar en projectleider zorgprogrammering combineert. Onderzoek en ontwikkeling vormen hierbij de rode draad. Ze is een deskundige in de inhoudelijke ontwikkeling, implementatie en borging van methoden die het werkproces van professionals in de jeugdzorg ondersteunen. Zo beschreef ze samen met medewerkers van Bureau Jeugdzorg de methode 'outreaching handelen'. Van 2004-2005 was ze regionaal projectleider bij de landelijke ontwikkeling van de Deltamethode gezinsvoogdij. Daarna speelde zij een centrale rol bij de implementatie en borging van de Deltamethode bij de Bureaus Jeugdzorg Haaglanden en Zuid-Holland. Nu werkt ze actief aan de kwalitatieve doorontwikkeling van de methode gezinsvoogdij in een meer integrale werkwijze, die aansluit bij visie achter de transformatie in de jeugdzorg.

Als coördinator onderzoek bij de afdeling Onderzoek, Ontwikkeling en Opleiding (O3) adviseert dr. Berben bij de uitvoering van (wetenschappelijk) onderzoek. Ze verricht zelf intern onderzoek bij ernstige incidenten en calamiteiten. Ze maakt deel uit van de landelijke ontwikkelgroep 'Learning Together', die een werkwijze ontwikkelt voor incidentenonderzoek gericht op leren. Haar ervaring in sociaal wetenschappelijk onderzoek en beleidsonderzoek heeft ze opgebouwd bij diverse landelijke onderzoeksinstituten. Ze verrichtte onder andere onderzoek naar de pleegzorg bij het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Veiligheid en Justitie, onderzoek naar alcohol- en druggebruik onder jongeren bij het Nederlands Instituut voor Alcohol en Drugs (nu Trimbosinstituut) en onderzoek naar de problemen op het grensvlak van jeugdhulpverlening en jeugd-ggz bij het Sophia Kinderziekenhuis. Van tijd tot tijd heeft zij zitting in een begeleidingcommissie van een wetenschappelijk onderzoek en draagt ze haar kennis over aan studenten in een gastcollege.